

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського 3

Головні результати дипломатичної роботи Президента України в травні.....4

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Візит Президента України В. Зеленського до Швеції.....7

Аулін О.

Наслідки чергового загострення конфлікту в Лівані: оцінки експертів.....14

Економічний ракурс

Кулицький С.

Вірогідні економічні проблеми вступу України до Європейського Союзу

(Закінчення. Початок у № 10) 20

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	35
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	38
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	53
Наука і влада.....	56

Проблеми розвитку політичних комунікацій

Чуприна Л.

Аналіз досвіду роботи СІАЗ

у контексті глобальних впливів на інформаційний простір.....57

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«За січень – травень цього року наші воїни змогли уразити 15 російських НПЗ», – зазначив Президент.

«Шановні українці, українки!

Головне за цей день. Річниця “Павутини”. Наша операція, яка багато змінила. Україна довела, що українські далекобійні санкції мають значення, і відтоді наша здатність повертати війну в Росію лише зростає. І це справедливо – у відповідь на все, що Росія робить. Саме в цей день рік тому “Павутина” пішла на реалізацію – це був уже фінальний етап після тривалої і ретельної підготовки. Сорок один російський літак був уражений – їхня стратегічна авіація. Якраз такі літаки, які вони використовують для ударів по Україні. Відзначив державними нагородами сьогодні тих людей, які безпосередньо старалися, щоб “Павутина” відбулась. Жодних деталей про цих людей сказати публічно я не можу, і це ще має бути непублічним довго. Особлива операція, особливий режим таємності. Але від усіх українців я подякував. Від “Павутини” була найбільша та найбільш неочікувана російська втрата за цю війну. Доказ того, що наші асиметричні операції, наша далекобійність, українська креативність працює реально на захист держави. Зараз у наших воїнів є здатність діставати російську військову логістику фактично на всю глибину тимчасово окупованої території. Практично немає для окупанта безпечних доріг на півдні та сході нашої країни. Ще один доказ того, що спокійних часів для окупанта на нашій землі не буде. Це відображається і дефіцитами, передусім дефіцитом пального в Криму та в інших наших регіонах, які під окупацією. План наших далекобійних санкцій виконується крок за кроком. За січень – травень цього року наші воїни змогли уразити 15 російських НПЗ. Це суттєво. Вже є російські заборони на експорт з їхньої території авіаційного палива, також бензину, розглядають заборону на експорт дизеля. Для країни, яку ще зовсім нещодавно називали бензоколонкою, втратити навіть це – значна історія, значна втрата. Майже 40 % первинної переробки нафти в Росії станом на травень виведені з ладу.

Сьогодні була детальна доповідь О. Луговського – Служби зовнішньої розвідки України – щодо економічного стану ворога. Росія в’їде в цю стіну реальної кризи завдяки своєму глупству. Ми давно говоримо, що цю свою війну росіяни мають закінчити, всі формати реальних перемовин, усі формати гарантування безпеки, формат достойного миру Україна запропонувала. Єдиний, від кого потрібне рішення, – це російський керівник. Який навіть не всю статистику отримує по тому, що реально відбувається. Ми будемо реальність робити ще більш очевидною. Я дякую партнерам за їхні кроки в санкціях і в тиску. Є нове затримання російського танкера – дякую Франції. Важливо, щоб Європа зробила сильний крок і модернізувала своє

законодавство таким чином, щоб можна було такі танкери і зупиняти, і конфісковувати. Нафта, яку Росія так хоче використовувати, щоб фінансувати війну, повинна фінансувати захист від агресії. Це реально зробити. Ми маємо інформацію також, що Росія шукає, як пройти через економічну блокаду, – через японські компанії, через деякі європейські компанії, і також, на жаль, американські. Центральна Азія теж доволі багато уваги займає в російських розрахунках. Знаємо, як цьому протидіяти.

Я провів сьогодні Ставку. Була доповідь по фронтових діях – дякую кожній бригаді за справді сильний захист позицій. Куп'янський напрямок, Донеччина, Запоріжжя, інші південні наші напрямки. Зараз Міністерство оборони України, Генеральний штаб, команда Офісу Президента – всі мають подивитися, як додатково посилити програми, які вже діють на посилення бригад. Пряме фінансування бойових бригад, справедливий розподіл особового складу, проведення БЗВП в бригадах – кожен із цих елементів спрацював добре, і треба подивитися ресурс, щоб це все посилити. Ми детально обговорили ситуацію з ППО – системи, ракети для ППО, які є, домовленості з партнерами, по яких ми очікуємо виконання. Ключове – це антибалістика. Міністерство оборони та українські дипломати мають бути максимально активними. Потрібні результати по кожній країні, яка може нам допомогти.

Попередження розвідок щодо російських ударів залишаються в силі. Масований удар може бути – вони його підготували. Наші захисники неба 24x7 готові настільки, наскільки це можливо з наявним постачанням.

Ще одне. Є рух, щоб були обміни. Ми стараємося, щоб найближчим часом відбувся ще один етап. Також домовилися з нашими партнерами у Європі про додаткову комунікацію – будуть зустрічі, будуть результати. Я дякую всім, хто б'ється, хто працює заради України! І, будь ласка, звертайте увагу на повітряні тривоги. Це дуже важливо. Обов'язково користуйтеся укриттями.

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 1.06).*

Головні результати дипломатичної роботи Президента України в травні

Зовнішньополітичну роботу Президента України В. Зеленського в травні було зосереджено на наближенні достойного миру, зміцненні української ППО на тлі посилення російських атак, зокрема додаткових постачаннях ракет і посиленні бойової авіації, формуванні антибалістичної коаліції для захисту України та всієї Європи від повітряних загроз, залученні внесків до програми “PURL”, укладенні нових угод з партнерами у форматі “Drone Deal” і поверненні українців з російського полону.

За посередництва американської сторони було укладено домовленість про проведення обміну військовополоненими у форматі 1000х1000. Перший етап відбувся 15 травня – додому повернулося 205 українців. Загалом з початку повномасштабного російського вторгнення Україна звільнила з російського полону понад 8 тис. осіб.

Окрема увага реалізації європейського пакета підтримки на 90 млрд євро та відкриттю перших переговорних кластерів для повноправного членства України у Європейському Союзі. Ці питання глава держави постійно порушує під час зустрічей і телефонних розмов з очільниками інституцій Євросоюзу, главами держав та урядів європейських країн.

У травні В. Зеленський провів 26 міжнародних зустрічей.

За кордоном – з партнерами у Вашингтонському форматі (Президент Франції Е. Макрон, Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер, голова Ради міністрів Італії Дж. Мелоні, Прем'єр-міністр Канади М. Карні, Прем'єр-міністр Норвегії Й. Гар Стере, Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск, Прем'єр-міністр Фінляндії П. Орпо, президент Європейської ради А. Кошта, президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн і Генеральний секретар НАТО М. Рютте); з президентами Латвії Е. Рінкевичсом, Литви Г. Науседою, Польщі К. Навроцьким, Румунії Н. Даном, Фінляндії А. Стуббом; Королем Королівства Бахрейн Хамадом бін Ісою Аль Халіфою; прем'єр-міністрами Великої Британії К. Стармером, Вірменії Н. Пашиняном, Грузії І. Кобахідзе, Канади М. Карні, Норвегії Й. Гаром Стере, Польщі Д. Туском, Словаччини Р. Фіцо, Фінляндії П. Орпо, Чехії А. Бабішем, Швеції У. Крістерссоном; президентом Європейської ради А. Коштою, президентом Європейської комісії У. фон дер Ляєн, Генеральним Секретарем НАТО М. Рютте.

В Україні глава держави зустрівся з федеральним міністром оборони Німеччини Б. Пісторіусом, федеральним міністром з особливих доручень, керівником відомства Федерального канцлера Німеччини Т. Фраєм і президентом Федеральної розвідувальної служби Німеччини М. Єгером, головою Конгресу депутатів Іспанії Ф. Армєнголь, сенатором США Р. Блюменталем і членом палати представників Сполучених Штатів Америки Дж. Гаймсом, мером м. Гавр (Франція) Е. Філіппом та головою Об'єднаного перехідного кабінету Білорусі С. Тихановською.

У травні В. Зеленський здійснив чотири закордонні візити: у Вірменію, Бахрейн, Румунію та Швецію.

У Єревані глава держави взяв участь у саміті Європейської політичної спільноти. Це був перший візит Президента України до Вірменії за останні 24 роки.

У Манамі під час свого першого візиту до Бахрейну В. Зеленський обговорив з Королем Хамадом бін Ісою Аль Халіфою безпекову ситуацію на Близькому Сході та в регіоні Затоки. Президент запропонував укласти Drone Deal і масштабувати співпрацю з Бахрейном. Це була перша зустріч лідерів двох країн із 2003 р.

У Бухаресті В. Зеленський узяв участь у саміті «Бухарестської дев'ятки» та країн Північної Європи й уклав Drone Deal з Литвою. Загалом Україна підписала вже п'ять угод у форматі «Drone Deal» з партнерами, ще щодо 20 триває робота.

В Уппсалі Президент України В. Зеленський і Прем'єр-міністр Швеції У. Крістерссон домовилися, що Україна придбає до 20 новітніх літаків «Гріпен» модифікації E/F. На це буде виділено 2,5 млрд євро з пакета підтримки від Євросоюзу. Ще 16 цих винищувачів модифікації C/D Швеція передасть Україні в межах двосторонньої допомоги. Постачання очікується на початку 2027 р. Також лідери підписали Спільну декларацію про розширення оборонної співпраці.

Протягом травня глава держави провів 16 телефонних розмов: із президентами Азербайджану І. Алієвим, Об'єднаних Арабських Еміратів Мухаммадом бін Заїдом Аль Нагаяном, Румунії Н. Даном, Фінляндії А. Стуббом, Франції Е. Макроном (двічі), у форматі ЕЗ – Україна з Президентом Франції Е. Макроном, Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером і Федеральним канцлером Німеччини Ф. Мерцом, Президентом Сербії А. Вучичем, Федеральним канцлером Австрії К. Штокером, Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером, Прем'єр-міністром Естонії К. Міхалом, Прем'єр-міністром Норвегії Й. Гаром Стере, Прем'єр-міністром Словаччини Р. Фіцо, президентом Європейської ради А. Коштою (двічі), президентом Європейської комісії У. фон дер Ляєн.

Участь у міжнародних заходах і засіданнях: VIII саміт Європейської політичної спільноти у Єревані, саміт «Бухарестської дев'ятки» та країн Північної Європи в Бухаресті, IV Міжнародний саміт міст і регіонів «Партнерство. Стійкість. Готовність» у Києві, онлайн-звернення до учасників засідання Міжнародної коаліції за повернення українських дітей.

Оборонні пакети та інша допомога:

- Швеція: пакет допомоги на 2,7 млрд дол., у межах якого Україна отримає 16 винищувачів «Гріпен» модифікації C/D;
- Норвегія: близько 300 млн дол. на програму «PURL», 40 млн євро гранту на підтримку енергетичної стійкості України;
- Канада: 200 млн дол. на програму «PURL»;
- Фінляндія: пакет військової допомоги на 128 млн євро;
- Японія: перший внесок у програму «PURL» на майже 15 млн дол.;
- Іспанія: 58 млн дол. на програму «PURL».

Санкційні кроки: Україна застосувала санкції проти осіб, які загрожують її національним інтересам, безпеці, суверенітету й територіальній цілісності; росіян і російських компаній, які постачають продукцію для ВПК ворога; окупантів, що відповідальні за ракетні удари по нашій країні, та цивільних торговельних суден, залучених до перевезення вантажів для воєнних потреб РФ.

Також Україна синхронізувала санкції із Європейським Союзом.

Велика Британія, Канада та Євросоюз застосували санкції щодо російських структур та осіб, причетних до викрадення українських дітей. Крім того, Велика Британія запровадила санкції проти криптовалютних платіжних систем, які Росія використовувала для обходу санкційних обмежень (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 2.06).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України В. Зеленського до Швеції

Президент України В. Зеленський 28 травня поточного року прибув з робочим візитом до Швеції. На початку візиту В. Зеленський провів зустріч віч-на-віч з Прем'єр-міністром Швеції У. Крістерссоном. Головним підсумком переговорів стало підписання декларації про поглиблення оборонної співпраці між Україною і Швецією. Цей документ закріплює довгострокове партнерство у сфері озброєнь, оборонної промисловості та військових технологій. Також Швеція оголосила про передачу Україні літаків «Гріпен».

Прем'єр-міністр Швеції зазначив, що його держава передасть Києву 16 винищувачів JAS 39 «Гріпен» С/D у межах двосторонньої допомоги. Водночас Стокгольм схвалив закупівлю ще близько 20 таких літаків модифікації Е/F для України з механізму “Ukraine Support Loan” ЄС.

За словами У. Крістерссона, постачання заплановано на початок 2027 р., що має істотно зміцнити не лише українську ППО, а й протиповітряний захист усієї Європи. «Українські пілоти, які вже випробували винищувачі “Гріпен” у небі, наголошують, що ці літаки здатні кардинально змінити систему захисту нашого повітряного простору. Для України найкращим і найбільш оптимальним варіантом є саме ці винищувачі. Тож зараз ми робимо цей важливий спільний крок і передаємо ці винищувачі. Це пріоритет для тривалої протиповітряної оборони України. Тим паче йдеться про найсучасніші моделі літаків – модифікацій “Ерік” і “Фредерік”», – наголосив Прем'єр Швеції (URL: <https://podrobnosti.ua/2516230-zelenskij-u-shvets-jakih-domovlenostej-dosjagnuto-pd-chas-vzitu.html>. 2026. 28.05).

У. Крістерссон також заявив, що саме системи протиповітряної оборони є нині найбільш необхідними для України. За його словами, потреба в ефективному ППО стає очевидною майже щодня, зокрема під час російських атак, які особливо відчутні в зимовий період. Він наголосив, що Швеція вже надала Україні підтримку у сфері протиповітряної оборони, включно з

окремими системами ППО та допомогою технічного характеру. У. Крістерссон підкреслив, що сучасна система захисту повітряного простору залишається критично важливою для України.

Також Прем'єр згадав про передачу Україні винищувачів F-16 та «Тайфун», зазначивши, що авіаційна підтримка є важливим елементом оборони. За його словами, Швеція готова допомагати Україні у відновленні та модернізації радарних систем (URL: https://glavred.net/analytics/luchshie-dlya-ukrainy-shveciya-peredaet-desyatki-samoletov-gripen-s-unikalnym-vooruzheniem-10768490.html?utm_source=ukrnet_news. 2026. 28.05).

Міністр оборони Швеції П. Йонсон підтвердив слова Прем'єра про підготовку українських пілотів і повідомив, що українські військові вже розпочали підготовку до роботи зі шведськими винищувачами «Гріпен». Передачу цих винищувачів він назвав «новим етапом у розвитку протиповітряної оборони України». «Україна не просто отримує літаки. Україна буде сучасні повітряні сили, здатні воювати, виживати та адаптуватися в найскладніших умовах Європи», – зазначив П. Йонсон.

За його словами, навчання українських пілотів та технічного персоналу триває, восени набуде ще більшого розмаху. І після отримання дозволів постачання винищувачів «Гріпен» С/D до України планується розпочати на початку наступного року. «Мета чітка: швидше зміцнити Україну зараз та створити сучасні повітряні сили на найближчі десятиліття. Сильніші українські повітряні сили роблять Україну безпечнішою, Європу сильнішою, а простір для агресії Росії – меншим», – запевнив П. Йонсон (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4128287-ukrainski-piloti-vze-prohodat-navcanna-na-vinisuvacah-gripen-ministr-oboroni-svecii.html>. 2026. 28.05).

Також він наголосив, що це є частиною 22-го пакету військової допомоги Швеції Україні. З урахуванням цього пакета загальний обсяг військової допомоги Швеції від початку повномасштабного вторгнення Росії сягає приблизно 11,8 млрд євро.

Надання Україні допомоги В. Зеленський назвав важливою історичною подією. «Сьогодні є новий пакет підтримки від Швеції. Ця підтримка відкриває для нас новий рівень збереження життів для наших людей у захисті наших міст, захисті наших громад. І в цьому сьогоднішньому пакеті обсягом 2,7 млрд дол. є різні елементи», – заявив В. Зеленський (URL: https://espreso.tv/svit-gotuemo-velikiy-oboronniy-paket-dlya-ukraini-ta-silniy-krok-shchodo-vinishchuvachiv-gripen-zelenskiy-pribuv-iz-vizitom-doshvetsii#goog_rewarded. 2026. 28.05).

При цьому він наголосив, що головне це захист українського неба. «Перша ескадрилья, 16 літаків – тепер це м'яч на нашому полі, ми вже готуємо пілотів, нам потрібно відповідну кількість пілотів підготувати. Розраховано, що у грудні – січні ми отримаємо перші літаки “Гріпен”. Я вважаю, що колосальний успіх в тому, що ми отримаємо ці літаки і відповідні ракети, які б'ють 200+ кілометрів, та інша зброя, тобто це буде комплект. Це не просто

літаки або не тільки літаки, які наповнені. Ми це все можемо використовувати. Там є зброя, яку ми хотіли б раніше отримати й знайти способи, як її використовувати на наших F-16. Ми її не могли отримати, а зараз ми отримали такий повний комплект. Це великий успіх», – наголосив В. Зеленський.

Під час пресконференції Президент України акцентував увагу на недостатності засобів ППО для захисту України. Зокрема, критичний дефіцит ракет «Петріот». За його словами, це болісне питання теж обговорювали під час зустрічі. В. Зеленський наголосив: «Україна зараз збиває балістику ворога всіма можливими способами. Але саме американські протиракетні ракети зараз потрібні найбільше. Адже Росія постійно погрожує посиленням атак на Київ».

В. Зеленський також повідомив, що є оборонні домовленості із Францією, Німеччиною щодо майбутніх пакетів. «Але нам треба жити зараз, і людей треба зберегти сьогодні, а сьогодні й зараз це Сполучені Штати, які виробляють цю балістику. Я починав ще з Президентом Байденом такі розмови, продовжую з Президентом Трампом. Я написав Президенту Трампу і Конгресу США. Я вважаю, що їм треба діяти швидше. Ми наполегливо, дуже-дуже наполегливо просимо. Попереду зима... Росія не зупиняється, дипломатія не може зупинити. Ми зупиняємо нашими далекобійними санкціями. Ми дуже просимо американських партнерів допомогти нам з виділенням більшої кількості ракет», – підкреслив Президент України.

В. Зеленський також повідомив, що напередодні на рівні Євросоюзу, а також у Верховній Раді України було остаточно ухвалено рішення щодо пакета європейської підтримки для України на суму 90 млрд євро. «Це кошти на два роки, у тому числі для нашої оборони. Саме із цього пакета ми спрямовуємо 2,5 млрд євро на закупівлі сучасних літаків “Гріпен”, тобто загалом цей рік, наступний рік. І подальше наша співпраця – це розбудова українського флоту, шведських “Гріпен”. І всі ми бачили ці літаки, реально хороші бойові машини. Це допоможе нам гарантувати безпеку України, безпеку українців», – інформував Президент України (URL: https://glavred.net/analytics/luchshie-dlya-ukrainy-shveciya-peredaet-desyatki-samoletov-gripen-s-unikalnym-vooruzheniem-10768490.html?utm_source=ukrnet_news. 2026. 28.05).

Щодо оборонних домовленостей зі Швецією, то попереду ще одне підписання, заявив В. Зеленський. Він повідомив, що найближчими тижнями сторони підпишуть «дрон-діл». «Дрон-діл» – це запропонований Україною формат міжнародної співпраці (обміну), що передбачає передачу українських технологій виробництва БПЛА та досвіду протидії російським безпілотникам в обмін на постачання західними партнерами дефіцитних ракет для систем протиповітряної оборони.

Підбиваючи підсумки візиту В. Зеленського до Швеції, експерти й політики наголошують на важливості досягнутих домовленостей щодо надання допомоги Україні нашими партнерами. Як зазначив міністр закордонних справ України А. Сибіга, Україна повернулася зі Швеції з

домовленостями про постачання винищувачів «Гріпен» та найбільший оборонний пакет від цієї країни. «Повертаємося додому в прямому сенсі слова окрилені. Президент забезпечив найбільший оборонний пакет Швеції та постачання гріпенів, одних з найбільш ефективних бойових літаків у світі. Саме такі конкретні домовленості зміцнюють Україну, посилюють наші позиції на полі бою у повітрі та за столом переговорів. Це справжні дієві гарантії безпеки», – зазначив міністр (URL: https://lb.ua/news/2026/05/29/741560_sibiga_pro_vizit_zelenskogo.html. 2026. 29.05).

За його словами, за підсумками візиту Україна також отримала «нову динаміку для створення антибалістичної коаліції». «Ви все знаєте, ви бачите, наскільки непроста міжнародна обстановка, які виклики стоять перед нашою державою, які завдання виконує українська дипломатична служба. Це воєнна дипломатія, яка працює 24 години на добу», – підкреслив А. Сибіга.

Заступник керівника ОПУ П. Паліса також наголосив на важливості того, що Україна отримає першу партію шведських винищувачів JAS 39 «Гріпен» разом з ракетами «повітря-повітря» великої дальності “Meteor”. «Це не просто чергове посилення авіації. Це ще один крок до якісно нової архітектури нашої оборони. Але найголовніше, що “Гріпен” з ракетами “Meteor” на борту – це буде “довга рука” нашої авіації, яка дозволить відганяти носіїв російських КАБів від фронту. Це неоціненне посилення як нашої авіації, так і захист піхоти. “Гріпен” створювався для війни, де авіація має діяти швидко та адаптивно, з різних аеродромів оперативного базування, у складному середовищі протиповітряної оборони та під постійним тиском противника. Саме така війна сьогодні триває в Україні», – заявив П. Паліса (URL: <https://novynarnia.com/2026/05/28/bankova-perepovila-detali-vizytu-zelenskogo-na-vijskovu-bazu-uppsala-u-shvecziyi>. 2026. 28.05).

За його словами, поява шведських винищувачів дає Україні більше інструментів для боротьби з російською авіацією, ракетами, дронами й засобами ураження. «Це значне посилення спроможностей Повітряних сил і поступове формування тієї системи, якою ми собі її уявляємо», – зазначив посадовець.

О. Краснолуцька, редактор рубрики «Сюжети» (видання “Korrespondent”) акцентує увагу на бойовому оснащенні шведських літаків озброєнням. За її словами, допомога Швеції також включає ракети IRIS-T, удосконалені ракети класу «повітря-повітря» середньої дальності AMRAAM та ракет класу «повітря-повітря» великої дальності “Meteor”.

Автор публікації повідомляє, що ракети “Meteor” є однією з найефективніших ракет для повітряного бою у світі, здатною вражати цілі на відстані понад 120 км, а максимально – до 200 км. Її ключова перевага – прямоточний двигун, який забезпечує збереження швидкості та енергії до завершення польоту. Навіть при різких маневрах цілі ймовірність враження залишається високою.

За словами О. Краснолуцької, основні цілі – винищувачі, бомбардувальники, розвідувальні літаки та великі дрони. Особливо небезпечна для російських Су-35, Су-30 та літаків А-50, які здійснюють координацію атак.

Західні оборонні аналітики давно виступають за відправку винищувачів «Гріпен» до України. У звіті британського Аналітичного центру з питань оборони та безпеки Королівського об'єднаного інституту служб (RUSI) літак був визнаний «найбільш підходящим кандидатом» для бойових дій в Україні. У тому ж документі стверджувалося, що ці літаки допоможуть Україні успішно боротися з ракетними ударами далекого радіуса дії з боку Росії (URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4882199-uhoda-zi-shvetsiieui-schodo-Gripen-yaki-umovu>. 2026. 28.05).

За інформацією ЗМІ, багатомільйонне замовлення відбулося після підписання листа про наміри щодо можливої закупівлі Україною до 150 літаків «Гріпен» Е/Ф. Крім того, план передачі Україні літаків типу С/Д розглядався протягом трьох років, але спочатку його було відкладено до вступу Швеції до НАТО. Подальша затримка сталася після того, як союзники сказали Стокгольму зачекати, щоб Україна могла спочатку інтегрувати передані раніше літаки F-16. Адже частина комплектуючих виготовляється в інших країнах і має бути дозвіл з їхнього боку на продаж літаків. Імовірно Швеція цей дозвіл отримала та з'явилася можливість продажу літаків. До цього Україна отримала поставки вживаних французьких бойових літаків «Міраж-2000».

Тим часом Стокгольм схвалив передачу запасних частин для літаків «Гріпен» на суму 214 млн дол. у вересні 2024 р., а компанія "Saab" також отримала контракт на 48 млн дол. у 2022 р. на модернізацію парку літаків «Гріпен» С/Д шведських ВПС, щоб вони могли залишатися на озброєнні до 2035 р.

У сьогоденних умовах стало можливим отримання шведських літаків, але протягом 10 місяців. Проте терміни ще можу змінитися. Тому, на думку деяких експертів, поки не варто сподіватися на швидкий результат. Проте, як зазначив доктор політичних наук, експерт аналітичного центру «Об'єднана Україна» І. Петренко, у Швеції сталося те, на що в історії західних поставок бойової авіації зазвичай ішли роки. «На авіабазі під Уппсалою 28 травня В. Зеленський і Прем'єр У. Крістерссон запустили велику угоду навколо винищувачів "Гріпен" – за пів року після першого листа про наміри», – підкреслив експерт.

За його словами, формула проста і вигідна обом сторонам. Україна купує до 20 найновіших літаків «Гріпен» Е/Ф – на це закладено 2,5 млрд євро з розблокованого кредиту ЄС. Поки ж нові машини стануть на крило (це історія аж до 2030 р.), Швеція безоплатно передає до 16 бойових літаків «Гріпен» С/Д зі своїх складів – перші можуть прийти вже на початку 2027 р. «Донат прив'язаний до контракту: Стокгольм віддає старіші літаки не замість, а на

додачу та одразу замовляє собі нові на заміну. Тільки не варто вестися на красиву картинку з винищувачами над злітною смугою. Це угода не про престиж, а про небо. Сучасний винищувач із ракетами великої дальності відганяє російські літаки далі від фронту, а отже, менше керованих авіабомб падає на наші позиції й міста», – зазначив І. Петренко.

Коментуючи слова В. Зеленського про важливість події, експерт наголошує, що кожен КАБ, який не злетів, – це врятовані життя.

Експерт також зазначає, що гроші, які виділяє Європейський Союз, можуть бути використані для закупівлі озброєння. «Гроші ЄС, навколо яких місяцями торгувалися в Брюсселі, уперше так швидко стають конкретною зброєю – та ще й завантажують роботою європейський завод “Saab”. Україна тут не випрошує допомогу “на виживання”, а вкладає європейський кредит у європейський літак, що захищатиме європейське небо. І щит нам, і замовлення їхній індустрії. Без ілюзій: між підписами й літаками в нашому небі лежать контракти, експортні дозволи, навчання пілотів, аеродроми. Це робота на роки, а не магія. Але вектор зрозумілий: десятимільйонна Швеція, яка сама лише два роки в НАТО, тримається в першій шістці донорів світу – не розміром країни, а послідовністю», – зазначив І. Петренко (URL: <https://society.comments.ua/ua/news/developments/dogovir-pro-nebo-schoprihovano-za-ugodoyu-zi-shvecieyu-pro-vinischuvachi-gripen-807722.html>. 2026. 29.05).

Він вважає, що ми поступово перестаємо бути просто покупцем чужої зброї. Ця угода з її продовженням – спільною декларацією про безпеку, форматом “Drone Deal” і навіть перспективою скласти ці винищувачі в Україні – це заявка на місце всередині європейського оборонного виробництва, а не в черзі під його дверима.

Б. Долінце, авіаційний експерт, акцентує увагу на можливостях шведських літаків та озброєння. Він вважає, що більш далекобійні системи, зокрема радар, і дають можливість використовувати ракети з дальністю до 200 км. Крім того, у рази нижча вартість так званого володіння літаком. Для F-16 вона становить 20–25 тис. дол. за годину польоту. Для тих самих «гріпенів» цей показник, як правило, становить від 5 до 10 тис. дол. за годину польоту. «Тому “гріпени” у зв’язці з далекобійними ракетами “повітря-повітря” “Метеор” із дальністю до 200 км і літаками дальнього радіолокаційного виявлення “Авакс”, які Україні обіцяли передати, фактично приведуть до того, що “авакси” зможуть бачити повітряний простір на дальність до 450–500 км. Наприклад, здійснюючи політ в абсолютно безпечній зоні на відстані до 200 км від кордону з Росією або лінії фронту, вони зможуть бачити на 200–250 км за лінію фронту і вглиб російської території», – повідомив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/gripeny-dlya-ukrayiny-shho-zminyt-postachannya-shvedskiyh-litakiv-na-fronti-oglyad-vid-ekspertiv>. 2026. 30.05).

Проте, як зазначив експерт, якщо говорити про стратегічну авіацію, то «гріпени», на жаль, не зможуть ефективно протидіяти безпосередньо самим

літакам такого типу, оскільки вони можуть здійснювати пуски на відстані сотень кілометрів від кордону з Україною. Фактично сьогодні ми не маємо засобів, які б давали змогу діставати ці літаки. «За допомогою літаків "Авакс" ми зможемо виявляти російські ракети, запущені із цих літаків. Насамперед ідеться про ракети Х-101 та інші типи. Друга важлива частина полягає в тому, що фактично запущені ракети з літаків Ту-22, Ту-160 або Ту-95 можуть бути знищені тими ж "гріпенами" над територією Росії на відстані 50–100 км від кордону з Україною», – наголосив Б. Долінце.

І. Романенко, засновник БФ «Закриємо небо України», генерал-лейтенант, також вважає, що «гріпени» можуть відганяти авіацію противника від лінії зіткнення. Противнику стане значно складніше діяти поруч із лінією зіткнення. Це означатиме появу можливості, яку ми давно шукаємо, змінити ситуацію із застосуванням противником керованих авіаційних бомб. Це принципова позиція. «Як остаточно це працюватиме, ще належить побачити. Теоретично фахівці з авіації кажуть, що можливості такого роду справді можуть з'явитися. І це обнадіює», – підкреслив І. Романенко.

О. Буряченко, професор КАІ, президент Міжнародного інституту дослідження безпеки, відзначає як важливе досягнення підсумки візиту В. Зеленського до Швеції, за результатами якого Україна отримує серйозну допомогу. Зокрема, «гріпени» можуть стати фундаментом Повітряних сил Збройних сил України. «Візит Президента України В. Зеленського до Швеції дуже знаковий саме за лінією посилення Військово-повітряних сил і нашої повітряної оборони. Це те, чого нам дуже не вистачало. Так, про це не прийнято було говорити голосно й публічно, зокрема з міркувань безпеки та щоб не давати зайвої інформації, наприклад, росіянам. Але справді нам постійно було потрібне саме авіаційне посилення. Тому що, як не крути, Росія на цей момент має перевагу в повітрі. Це факт, з яким дуже складно сперечатися», – зазначив О. Буряченко.

На його думку, така кількість F-16, які перебувають і перебували в нас на озброєнні, на превеликий жаль, не змогла кардинально змінити ситуацію в повітрі з ряду причин. Насамперед тому, що цих перших машин було недостатньо.

Директор Агентства реформування сектору безпеки, експерт із національної безпеки В. Ягун також вважає, що Україна відіграє важливу роль для Європи. Тому Європейський Союз продовжує демонструвати готовність до масштабної підтримки України. Наша країна входить у новий етап війни, у якому дедалі більшого значення набувають не лише події на фронті, а й довгострокові рішення у сферах оборони, економіки та міжнародної підтримки. «Однією з головних новин останніх днів стала стратегічна домовленість зі Швецією щодо винищувачів "Гріпен". Ідеться не лише про можливу передачу Україні 16 літаків, а й про початок формування перспективної архітектури українських Повітряних сил на роки вперед. Паралельно триває підготовка до чергового засідання у форматі "Рамштайн",

де серед ключових питань залишаються посилення протиповітряної оборони, розвиток далекобійних спроможностей та фінансування українського оборонного виробництва», – зазначає експерт.

Водночас, на його переконання, Європейський Союз продовжує демонструвати готовність до масштабної підтримки України. «Дедалі частіше йдеться не про окремі пакети допомоги, а про багаторічні фінансові механізми, пов'язані з реформами, відновленням держави та її безпековою інтеграцією до європейського простору», – зазначив В. Ягун.

За його словами, домовленості зі шведською стороною є складовою європейської підтримки України. «Загальна тенденція виглядає так: Україна поступово посилює свої довгострокові спроможності та зміцнює міжнародну коаліцію підтримки, тоді як Росія намагається зберігати тиск через виснаження ресурсів противника, нарощування військового виробництва та підтримання високого рівня ескалації», – наголосив експерт.

На думку експертів, найближчі місяці можуть стати визначальними не лише для ситуації на фронті, а й для формування нової архітектури безпеки в Європі. Результати цього протистояння дедалі більше впливатимуть не лише на майбутнє України, а й на загальний баланс сил на європейському континенті.

При цьому експерти наголошують, що результати поїздки В. Зеленського до Швеції стали авіаційним проривом року. І є сподівання, що це значно посилить обороноздатність України.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Наслідки чергового загострення конфлікту в Лівані: оцінки експертів

На початку березня 2026 р. в Лівані розпочалася чергова хвиля ескалації бойових дій між ЦАХАЛ (Армія оборони Ізраїлю) та шіїтським угрупованням «Хезболла». Наразі цей конфлікт залишається в тіні іранської кризи, але експерти вважають, що він може завдати значного впливу на регіональну та світову безпекову архітектуру, зокрема зачепити національні інтереси України.

О. Гарань, науковий радник Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, звертає увагу на те, що до початку 1970-х років Ліван був «Близькосхідною Швейцарією» з крихким балансом між християнами та мусульманами. Стабільність зруйнував «Чорний вересень» 1970 р. в Йорданії: після придушення спроби перевороту королем Хусейном вигнане мілітарне ядро ОВП (Організація визволення Палестини) Я. Арафата релокувалося на південь Лівану. Центральна влада не контролювала регіон – ОВП перетворила його на плацдарм терористичної діяльності проти Ізраїлю. Черговий теракт ОВП 11 березня 1978 р. призвів до загибелі 38 ізраїльтян. Через чотири дні

уряд М. Бегіна розпочав операцію «Літані». Мета – зачистити Південний Ліван до однойменної річки та ліквідувати військову інфраструктуру ОВП. У результаті бойових дій ЦАХАЛ створив на півдні сусідньої країни буферну зону під контролем союзників-християн. Проте загони ОВП зберегли боєздатність і перенесли свою діяльність до Бейрута, що зробило неминучим нову ескалацію (URL: <https://dif.org.ua/article/z-chogo-pochalasya-tragediya-livanu-zruynuvati-stabilnist-mozhna-za-mit>).

Формально операція «Літані» не вважається ізраїльсько-ліванською війною. Нею стало вторгнення ЦАХАЛ у 1982 р. Причина полягала в тому, що ОВП, закріпившись у ліванській столиці, масштабувала антиізраїльські акції. Безпосереднім тригером чергового конфлікту, що увійшов в історію як Перша ліванська війна, став замах палестинських радикалів на ізраїльського посла в Лондоні в червні 1982 р., після чого уряд Ізраїлю ухвалив рішення про повномасштабне введення військ з метою остаточного знищення ОВП.

Результатом війни став корінний зсув геополітичного ландшафту регіону. З одного боку, Ізраїль досяг головної тактичної мети: ОВП зазнала воєнного розгрому, а Я. Арафат зі своїми бойовиками втік до Тунісу. З іншого боку, цей успіх обернувся для ЦАХАЛ стратегічним ув'язанням у Лівані на 18 років задля утримання південної «зони безпеки». Породжений цією тривалою окупацією вакуум влади та радикалізація місцевого шіїтського населення за прямої підтримки Ірану призвели до виникнення «Хезболли» – набагато потужнішого та більш системного супротивника, який остаточно заступив місце ліквідованої ОВП (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62163978>).

Друга Ліванська війна почалася в липні 2006 р. після транскордонної провокації «Хезболли». Бойовики угруповання влаштували засідку на ізраїльський патруль на кордоні, унаслідок чого троє військовослужбовців ЦАХАЛ загинули, а двох було захоплено в полон. Спроба наздогнати нападників призвела до підриву ізраїльського танка та загибелі чотирьох танкістів. Водночас «Хезболла» розпочала масований ракетний обстріл прикордонних позицій і населених пунктів. Оскільки «Хезболла» входила до ліванського уряду, Ізраїль розцінив цей напад як акт війни. За планом операції «Гідна відповідь» ізраїльська авіація завдала масованих авіаударів по об'єктах інфраструктури «Хезболли» й критичних транспортних вузлах усього Лівану, розпочавши 34-денний конфлікт високої інтенсивності. Результатом стала Резолюція ООН щодо відводу загонів «Хезболли» за р. Літані та виводу ізраїльських військ з Лівану. Проте шіїтські бойовики проігнорували ці вимоги та згодом перетворили південну частину країни на потужний підземний укріпрайон, що заклало підґрунтя для наступних війн.

Третя ліванська війна (в Ізраїлі – операція «Стріли півночі») розпочалася у вересні 2024 р. Причина – регулярні ракетні обстріли «Хезболлою» на підтримку ХАМАС, після його потужної атаки на Ізраїль у жовтні 2023 р. Стартом операції став масовий підри्व пейджерів і рацій командного складу

«Хезболли». Після цього відбулися масштабні повітряні удари, що призвели до майже тотальної ліквідації вищої військово-політичної ланки угруповання, включно з її багаторічним лідером Х. Насраллою. Наприкінці вересня 2024 р. конфлікт перейшов у фазу сухопутної операції: підрозділи ЦАХАЛ перетнули ліванський кордон з метою зачистки прилеглих підземних укріпрайонів, розгорнувши тривалу й технологічно складну війну нового типу, яка триває нині.

Протягом зими 2024–2025 рр. бойові дії в Південному Лівані набули характеру високотехнологічної зачистки. Використовуючи значну перевагу в розвідці та важкій бронетехніці, ізраїльська армія послідовно ліквідувала першу лінію оборони «Хезболли», підриваючи сотні виявлених тунелів і підземних бункерів системи «Насер». У відповідь угруповання, попри втрату вищого командування, перейшло до тактики мобільних засідок, активного мінування та масованого застосування FPV-дронів і протитанкових ракетних комплексів (ПТРК). Це істотно уповільнило темп просування ЦАХАЛ углиб ліванської території (URL: <https://www.israeldefense.co.il/en/node/56789>).

Навесні та влітку 2025 р. бойові зіткнення трансформувалися в позиційну війну на виснаження. Оскільки «Хезболла» зберегла частину свого ракетного потенціалу й продовжила обстріли Галілеї, Ізраїль переніс акцент на повітряну та морську блокаду Лівану. ЦАХАЛ розгорнув безпрецедентну кампанію з вогневого контролю логістичних шляхів у Сирії, намагаючись перерізати канали постачання зброї та боєприпасів з Ірану.

Б. Хаєтцні з Ynetnews вважає, що на початку 2026 р. ситуація на ліванському театрі воєнних дій опинилася в стані стратегічного глухого кута. На лінії фронту прямі контакти піхоти були зведені до мінімуму – домінувала «війна сенсорів, РЕБ і безпілотних систем». Офіційний Бейрут, попри повний параліч власної економіки, залишався нездатним виконати Резолюцію ООН № 1701 і роззброїти угруповання, оскільки «Хезболла» досі контролює значну частину політичного ландшафту Лівану (URL: <https://www.ynetnews.com/opinions-analysis/article/hkpggestgme>).

Однак через три дні після масштабної повітряної атаки США та Ізраїлю на військові об'єкти Ірану 2 березня 2026 р. розпочалася чергова потужна хвиля ескалації бойових дій між ЦАХАЛ та інтегрованими в структуру Корпусу вартових ісламської революції (далі – КВІР) підрозділами «Хезболли». Виконуючи наказ Тегерана щодо мобілізації «Вісі опор»¹, угруповання спробувало реалізувати сценарій «вогневого насичення» ізраїльської ППО, застосувавши комбіновані удари балістичними ракетами типу Fateh-110 та роями дронів-камікадзе по Хайфі, Тель-Авіву та авіабазах ЦАХАЛ.

---

¹ Мобілізація «Вісі опор» – це запуск за наказом Тегерана синхронізованих ударів усього власного проксі-континuumу («Хезболла», ХАМАС, хусити) для розосередження сил супротивника.

Ізраїльське командування відповіло тактикою «вогневого валу» на півдні Лівану та повторним масованим бомбардуванням підземних бункерів «Хезболли» в бейрутському кварталі Дахія. Паралельно ВПС Ізраїлю встановили жорстку повітряну ізоляцію ліванського театру військових дій, практично повністю перекривши логістичні шляхи постачання зброї через Сирію.

На думку С. Шеєра та Н. Осейрана з агенції Reuters, станом на кінець травня 2026 р. ліванський фронт увійшов у фазу найширшого просторового розширення, де попередні дипломатичні обмеження остаточно втратили свою стримувальну силу. Прямим свідченням цього став наказ Прем'єр-міністра Б. Нетаньягу про вступ підрозділів ЦАХАЛ углиб ліванської території, відданий попри досягнуте у квітні перемир'я та неефективність американських планів мирного врегулювання (URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east>).

Як підкреслює експерт С. Несчетна, перенесення ізраїльських операційних рубежів на північ від р. Літані до р. Заорані знаменує собою остаточний перехід Ізраїлю від стратегії створення короткострокового прикордонного буфера до повного демонтажу логістичного тилу «Хезболли». Це рішення відображає внутрішньополітичний консенсус в Ізраїлі щодо неможливості повернення мешканців Галілеї до своїх домівок без ліквідації опорних пунктів у Набатії, що де-факто перетворює весь Південний Ліван на зону суцільних бойових дій (URL: <https://tsn.ua/ukrayina/tsakh-al-oholosyv-pivden-livanu-zonoiu-viynu-ta-vysunuv-ultymatum-tsyvilnym-pered-masovanyum-udarom-3093317.html>).

Ця наступальна операція вже принесла Ізраїлю вагомі результати, проте її символічна ціна є не менш значущою за суто мілітарну. На думку Т. Рамадан, встановлення ізраїльського контролю над замком Бофор та однойменним хребтом є спробою військового керівництва ЦАХАЛ продемонструвати суспільству переломний успіх кампанії, повернувшись на стратегічні висоти вперше після виведення військ у 2000 р. Водночас заяви ізраїльського міністра оборони І. Каца про намір утримувати Бофор як частину оновленої «зони безпеки» сигналізують про загрозу перетворення тимчасової операції на тривалу окупацію (URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east>).

Проте, за оцінкою Д. Гейворда, експерта Breitbart, розширення наземного маневру Ізраїлю натрапляє на нову тактичну реальність – «асиметричну війну повітряного насичення». Втративши першу лінію оборони та вище командування, «Хезболла» зуміла адаптуватися завдяки масованому використанню дешевих, простих у збиранні дронів-камікадзе іранського зразка, які діють на надмалих висотах. Ця тактика виснаження дає угрупованню можливість ефективно обходити ізраїльську систему ППО, завдавати значних втрат живій силі ЦАХАЛ у тилу та нівелювати технологічну перевагу регулярної армії у важкій бронетехніці (URL: <https://www.brookings.edu/articles>).

Криза державного суверенітету Лівану в цих умовах сягнула критичної межі. Як зазначає Х. Абдул-Хуссейн, науковий співробітник Фонду захисту демократій, масштаб переміщення населення, який у травні 2026 р. перевищив 1,2 млн біженців, демонструє повну неспроможність офіційного Бейрута виконати Резолюцію ООН № 1701 та роззброїти шіїтські міліції. Ліван знову опинився в ролі геополітичного заручника: конфлікт, що розпочинався як локальне прикордонне зіткнення, остаточно розчинився у великій регіональній війні Ірану проти Ізраїлю та США, де ліванська державність виступає лише пасивним полем бою для зовнішніх гравців (URL: <https://www.breitbart.com/author/john-hayward>).

В експертному середовищі існують декілька сценаріїв подальшого розвитку ліванського конфлікту. Найбільш вірогідним бачиться інерційний сценарій затяжної позиційної війни. Попри втрату першої лінії оборони, «Хезболла» зберігає значний підземний потенціал у другому ешелоні на північ від р. Літані. Це дає угрупованню змогу заблокувати швидке просування ЦАХАЛ, трансформуючи конфлікт у виснажливе протистояння дронів, РЕБ та артилерії, де Південний Ліван перетворюється на безлюдну буферну зону.

Цей позиційний тупик може бути розірваний у разі реалізації сценарію «пакетного» врегулювання. Якщо ізраїльсько-американський тиск на Тегеран досягне критичної межі, керівництво КВІР буде змушене віддати наказ про тактичний відступ «Хезболли» за Літані в обмін на припинення бомбардувань. Проте таке рішення буде лише тимчасовим заморожуванням, оскільки угруповання збереже свій політичний контроль над Бейрутом.

Найгіршою альтернативою є сценарій повного колапсу ліванської державності. Тривала вогнева та логістична блокада на тлі економічного паралічу здатна остаточно ліквідувати центральну владу в країні. За такого розвитку подій територія Лівану неминуче де-факто розпадеться на ворогуючі конфесійні анклавні (шіїтський, сунітський, християнський та друзький), що спровокує рецидив громадянської війни зразка 1975–1990 рр.

Будь-який із зазначених сценаріїв неминуче переформатує баланс сил на Близькому Сході. Послаблення «Хезболли» як головного мілітарного авангарду Тегерана підриває класичну структуру «Вісі опор». Це змушує Іран зміщувати фокус своєї проксі-стратегії на південь – у бік еменських хуситів та шіїтських міліцій в Іраку, які мають меншу вразливість до прямих дій Ізраїлю.

Нарешті, потенційний розпад Лівану загрожує Заходу масштабною гуманітарною кризою. Країна, яка наразі утримує понад 1 млн сирійських біженців, у разі повної деструкції перетвориться на потужне джерело нелегальної міграції через Середземне море. Головний удар цієї хвилі прийме на себе Південна Європа (Кіпр, Греція, Італія), що неминуче спровокує новий виток політичної поляризації всередині Європейського Союзу.

Оскільки ліванський фронт остаточно став частиною великої регіональної війни з участю Ірану та США, цей конфлікт створює для України серйозні виклики у сфері логістики та стратегічних комунікацій. Сценарій

«вогневого насичення» із застосуванням роїв дронів і балістичних ракет змушує західних союзників витратити колосальні обсяги дефіцитних ракет-перехоплювачів для систем протиповітряної та протиракетної оборони. Це автоматично посилює конкуренцію за військові склади, де пріоритет партнерів може тимчасово зміститися на Близький Схід (URL: <https://mecouncil.org/publication/lebanon-front-regional-war-middle-east>).

Крім того, загроза повного колапсу ліванської державності здатна спровокувати нову масштабну міграційну кризу у Європі. Хвиля біженців через Середземне море неминуче призведе до політичної поляризації всередині Європейського Союзу, що може посилити позиції сил, які виступають за скорочення зовнішньої допомоги іншим державам (зокрема, й Україні) задля фінансування власної безпеки.

Ці виклики у сфері забезпечення ППО стають ще більш очевидними, якщо поглянути на зміну тактики бойових дій, де ліванський театр демонструє повну ідентичність технологічним реаліям українського фронту. Навіть технологічно переважна регулярна армія, маючи лідерство в розвідці, змушена уповільнювати темп просування через масоване застосування противником дешевих, простих у збиранні дрон-систем і протитанкових комплексів на надмалих висотах (URL: <https://www.ynetnews.com/article/s107mmvezl>).

Для України цей досвід має критичне значення. Оскільки «Хезболла» використовує безпілотники іранського зразка, методи обходу систем протиповітряної оборони та протидії засобам радіоелектронної боротьби, які там відпрацьовуються, з високою ймовірністю буде передано російським військам для застосування проти України.

Водночас технологічна адаптація супротивника змушує проводити операції з жорсткого блокування його каналів постачання, що створює для України додаткове вікно можливостей на дипломатичному і військовому рівнях. Безпрецедентна кампанія з вогневого контролю шляхів у Сирії безпосередньо б'є по логістичному хабу, де колись перетиналися інтереси Москви й Тегерана, а нині ліквідуються залишки іранської логістичної мережі.

Систематичне нищення військових конвоїв і підземних складів на сирійській території істотно сковує ресурси Ірану. Що більше власного військового потенціалу Тегеран змушений витратити або втрачати на Близькому Сході для підтримки залишків своєї мережі, то менше дефіцитних компонентів, технологій і балістичних ракет він здатний безболісно передати РФ.

Проте, як показує історична ретроспектива цього протистояння, навіть успішне перерізання логістики не гарантує тривалого миру, якщо конфлікт намагаються вирішити виключно декларативними компромісами. Багаторічна хроніка ліванських криз є класичним прецедентом недієвості міжнародного права та угод про припинення вогню. Слабкість центральної влади та нездатність міжнародних інституцій роззброїти радикальні міліції призвели до

того, що кожне дипломатичне перемир'я використовувалося супротивником лише як пауза для побудови підземних укріпрайонів і накопичення сил.

Це формує головний висновок для України: будь-яке гіпотетичне «пакетне врегулювання» або «заморожування» війни без реального демонтажу військового потенціалу агресора є лише тактичним відступом ворога перед ще більшою ескалацією. Міжнародні мандати не здатні гарантувати безпеку, доки на території залишаються дієві проксі-структури чи окупаційні війська.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Вірогідні економічні проблеми вступу України до Європейського Союзу

(Закінчення. Початок № 10)

Економічні аспекти та імовірні економічні проблеми вступу України до Європейського Союзу.

Нинішній Європейський Союз почав формуватися після Другої світової війни як спільний ринок групи європейських держав. І, попри подальшу трансформацію цієї організації, саме спільний ринок є економічною базою життєдіяльності ЄС. Причому функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу передбачає вільний рух в його межах товарів, послуг, капіталів та робочої сили. Як зазначалось раніше, навіть у мирний час для адаптації економіки України до таких умов функціонування потрібен доволі значний період часу. Разом з тим в умовах повномасштабної війни забезпечити вільний рух товарів, послуг, капіталів та робочої сили між Україною та державами – членами ЄС взагалі неможливо. Утім, оскільки переговори про вступ України до ЄС і узгодження позицій їхніх учасників потребують доволі значного періоду часу, вже сьогодні доцільно аналізувати економічні аспекти цього вступу та ймовірні економічні проблеми, які можуть виникнути під час його реалізації.

Для цього варто розглянути й відповідні експертні оцінки. Наприклад, політичний експерт з Європейського інституту політики в Києві (ЕПІК) І. Нагорняк пропонує забезпечити ширший доступ українських підприємств до внутрішнього ринку ЄС через істотне розширення угоди про асоціацію за аналогією договорів Європейського Союзу з Андоррою і Сан-Маріно (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vstup-do-yes-chomu-v-yevrosoyuzi-ukrajini-proponuyut-gibridniy-status-50601995.html>)

Утім, ця пропозиція видається некоректною, оскільки Андорра і Сан-Маріно – карликові держави, чисельність населення яких менше за чисельність населення будь-якого обласного центру України, з відповідними

масштабами та галузевою структурою економік цих держав. Вони також мають кордони виключно з країнами – членами ЄС. З іншого боку, для розуміння перспектив вступу України до Європейського Союзу доцільніше проаналізувати економічні аспекти і проблеми цього процесу, включаючи більш коректні експертні оцінки, з урахуванням досвіду українсько-європейських економічних відносин з початку 2022 р. і донині. Адже саме зміни в економічних відносинах Європейського Союзу та України, які відбулися з початку розв’язаної Росією повномасштабної воєнної агресії проти нашої держави, дають змогу сформуванню цілком адекватних уявлень про ймовірні економічні проблеми, що постануть перед Україною в процесі її вступу до Європейського Союзу.

Ще до початку повномасштабної війни з Росією, протягом, принаймні, останнього десятиліття Європа була пріоритетним географічним регіоном для української зовнішньої торгівлі. Водночас другим за значенням географічним регіоном для української зовнішньої торгівлі була Азія. Так, за інформацією Національного банку України (НБУ), у 2017–2021 рр. на країни Європи загалом припадало 34,1–38,3 % від сукупної вартості експорту українських товарів і 40,3–43,0 % – від сукупної вартості імпорту товарів в Україну. Тоді як частка країн Азії у сукупній вартості експорту українських товарів лише у 2020 р., на тлі пандемії COVID-19, перевищила аналогічний показник для країн Європи – 40,1 % проти 34,1 %. В інші роки згадуваного періоду частка країн Азії у сукупній вартості експорту українських товарів коливалась у межах 31,6–36,1 % і була меншою за аналогічний показник для країн Європи. Що ж стосується імпорту товарів в Україну, то сукупний показник для країн Азії загалом коливався у межах 20,1–6,9 %.

Водночас із початком повномасштабної російської воєнної агресії проти нашої держави співвідношення ролі зазначених географічних регіонів для української зовнішньої торгівлі радикальним чином змінилось на користь країн Європи. Роль Європи у зовнішній торгівлі України зросла, а роль інших географічних регіонів світу – зменшилась, особливо у 2022 р. Якщо, за даними НБУ, у 2021 р. на Європу припадало 38,3 % від сукупної вартості експорту українських товарів, то у 2022 р. – вже 62,0 %, у 2023 р. – 64,6 %, а у 2024 р. – 58,4 % від сукупної вартості експорту українських товарів.

Відповідно частка інших географічних регіонів у сукупній вартості експорту українських товарів зменшилась. Так, за даними НБУ, у 2021 р. на Азію припадало 36,1 % від сукупної вартості експорту українських товарів, то у 2022 р. – вже 23,3 %, у 2023 р. – 22,9 %, а у 2024 р. – 25,3 % від сукупної вартості експорту українських товарів. Аналогічною до українського експорту в Азію була й динаміка експорту українських товарів до інших географічних регіонів світу. При цьому треба звернути увагу на загальний тренд зменшення частки Європи в експорті українських товарів й одночасного зростання ролі інших географічних регіонів світу для українського експорту.

Наведена динаміка ролі географічних регіонів світу для експорту українських товарів під час повномасштабної російсько-української війни обумовлена рядом таких факторів. Насамперед, надзвичайно сильного негативного впливу зазнала українська зовнішня торгівля в цілому, особливо експорт товарів, через морську блокаду Росією вітчизняних портів. У 2022–2023 рр. було запроваджено альтернативні логістичні маршрути для української зовнішньої торгівлі через територію держав – членів Європейського Союзу

І це, так чи інакше, сприяло переорієнтації вагової частини української зовнішньої торгівлі на європейський ринок. При цьому аналіз повідомлень ЗМІ дає підстави вважати, що така переорієнтація зовнішньоторговельних операцій українських підприємств, певною мірою, збереглася й після того, як успішні українські атаки на російський Чорноморський флот призвели до деблокади українських морських портів і здійснення через них дедалі більших обсягів вітчизняної зовнішньої торгівлі. Водночас, попри таке істотне розширення логістичних маршрутів вітчизняної зовнішньої торгівлі, структура експорту українських товарів загалом за період повномасштабної російської воєнної агресії сильно змінилась. Причому зазначені структурні зміни відбувались за умов скорочення обсягів експорту товарів за всіма товарними групами. Найменшого скорочення обсягів зазнали український експорт продовольчих товарів та сировина для їх виробництва; машини, устаткування транспортних засобів та приладів і промислових виробів, до яких входить група товарів обробної промисловості.

Що ж стосується структури вітчизняного експорту в цілому, то, згідно з даними НБУ, у 2022 р. на продовольчі товари та сировину для їх виробництва припадало 56,8 %, у 2024 р. – 67,2 %, а у 2025 р. – 58,9 % від сукупної вартості експорту товарів з України, тоді як у 2021 р. для зазначеної групи товарів цей показник становив 43,5 %. Питома вага чорних і кольорових металів та виробів із них у сукупному експорті українських товарів за останні п'ять років змінювалась таким чином: 24,7 % – у 2021 р., 14,3 % – у 2022 р., у 2024 р. – 11,2 %, 12,3 % – у 2025 р. Питома вага машини, устаткування, транспортних засобів та приладів у сукупному експорті українських товарів протягом зазначеного періоду становила 6,0 % – у 2021 р., 5,5 % – у 2022 р., у 2024 р. – 5,2 % і 5,5 % – у 2025 р.

Наведені структурні зміни в експорті українських товарів, як і структурні зміни у вітчизняній зовнішній торгівлі загалом, є, насамперед, наслідком повномасштабної воєнної агресії Росії проти нашої держави. І йдеться не лише про російську блокаду морських портів України. Найбільший негативний вплив на українську зовнішню торгівлю, й особливо на експорт українських товарів, російська морська блокада справляла у 2022–2023 рр. Однак згодом успішні дії Сил оборони України, особливо Військово-морських сил України, змусили Росію не лише припинити блокаду морських портів України, а й взагалі перемістити основні сили російського флоту у Чорному

морі до Новоросійська. Це дало змогу радикально поліпшити логістику вітчизняної зовнішньої торгівлі, й особливо експорту українських товарів.

Водночас інші потужні чинники, так чи інакше, продовжували справляти свій негативний вплив на зовнішню торгівлю України, й особливо на експорт українських товарів. Адже окупація частини території нашої держави фактично виключила розташовані тут підприємства з процесу української зовнішньої торгівлі загалом і призвела до зменшення обсягів і зміни структури експорту українських товарів. При цьому чи не найбільше скоротилися обсяги експорту продукції вітчизняного гірничо-металургійного комплексу (ГМК), оскільки ряд великих підприємств цього сегменту вітчизняної економіки перебували саме на окупованих Росією територіях України.

Ще одним вагомим чинником скорочення обсягів і зміни структури української зовнішньої торгівлі були і почасти залишаються пошкодження та руйнація вітчизняних підприємств через ракетно-бомбові удари та артилерійські обстріли, повна чи часткова евакуація працівників багатьох підприємств на підконтрольні українській владі територіях нашої держави, від'їзд персоналу, частковий чи повний, багатьох українських підприємств під впливом повномасштабного російського воєнного вторгнення. Водночас треба наголосити, що для всіх зазначених вище груп вітчизняних товарів, як і для українського експорту в цілому, Європа була провідним ринком збуту.

Проте радикальні зміни в обсягах і товарній структурі українського експорту до європейських країн відбулись саме під час повномасштабної війни з Росією. Так, у 2024 р. порівняно з 2021 р. сукупні обсяги експорту українських товарів до Європи зменшились на 5,7 %. Причому у цей самий період обсяги експорту з України до Європи продовольчих товарів і сировини для їх виробництва зросли на 61,0 %, тоді як обсяги експорту інших груп українських товарів скоротились. Зокрема, у 2024 р. порівняно з 2021 р. обсяги експорту з України до Європи металургійної продукції скоротились на 56,2 %, мінеральних продуктів, насамперед залізної руди, – на 49,7 %, продукції хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості – на 27,9 %, деревини і виробів з неї – 17,9 %, а машин, устаткування, транспортних засобів і приладів – на 6,0 %.

У результаті згаданих вище трансформаційних процесів в українській зовнішній торгівлі у 2024 р. на експорт продовольчих товарів і сировини для їх виробництва припадало 58,0 % від сукупної вартості експорту українських товарів до країн Європи, на експорт металургійної продукції – 12,8 %, на мінеральні продукти, насамперед залізну руду, – 8,1 %, на деревину і вироби з неї – 5,9 %, а машини, устаткування, транспортні засоби та прилади – 5,8 % від сукупної вартості експорту українських товарів до країн Європи. Наведена товарна структура вітчизняного експорту до європейських країн дає змогу більш предметно окреслити сфери потенційного зіткнення соціально-економічних інтересів України та держав – членів ЄС у процесі вступу

України до Європейського Союзу. Вона надає українській стороні хорошу змістовну основу для формування адекватних уявлень про значущість узгодження економічних інтересів за галузевою ознакою в процесі міжнародних перемовин при підготовці вступу України до Європейського Союзу.

Причому таке зіткнення інтересів уже відбулось у 2022–2023 рр. і набуло досить значного розголосу і у європейському, і в українському інформаційному просторі. Треба згадати, що «у червні 2022 року, у відповідь на повномасштабну війну Росії проти України та блокування українських портів російськими військами, Європейський Союз запровадив спеціальні торговельні заходи, які дозволили фактично безмитний доступ усіх українських товарів до ЄС, зокрема й сільськогосподарських» (URL: <https://www.dw.com/uk/u-es-pogodili-obmezenna-na-import-pevniih-vidiv-agroprodukcii-z-ukraini/a-68771974>). Метою цих заходів була економічна підтримка нашої держави. Утім унаслідок цього, а також через російську блокаду морських портів України, через які до повномасштабної російсько-української війни на зовнішні ринки поставлялась основна частина українського зерна та насіння олійних культур, величезні потоки українських сільськогосподарських товарів рушили до ЄС.

Таке швидке зростання поставок українських сільськогосподарських товарів до ЄС викликало сильні протести фермерів низки східноєвропейських країн, які межують з Україною, насамперед Польщі. Причому в Польщі питання імпорту українського зерна перед парламентськими виборами 2024 р. набрало яскраво вираженого політичного забарвлення. У результаті Польща запровадила односторонню заборону на імпорт зерна з України.

Після довгих політичних дебатів 8 квітня 2024 р. країни Європейського Союзу та Європейський парламент попередньо погодили жорсткіші обмеження на імпорт певних видів сільськогосподарської продукції з України. «Ця угода подовжувала безмитний доступ, який Євросоюз надав українським сільськогосподарським товарам після повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 р., і термін дії якого спливає 5 червня 2024 р. Водночас вона обмежувала його для м'яса птиці, яєць, цукру, кукурудзи, круп і меду до середніх обсягів, які спостерігалися в період з середини 2021 р. до кінця 2023 р.». Те, що в розрахунок формули було взято 2021 р., означало, що «обсяги імпорту української агропродукції в ЄС мають істотно скоротити, адже 2021 р., який передував повномасштабному вторгненню РФ в Україну, імпорт української агропродукції в ЄС був набагато нижчим, оскільки застосовувалися квоти й ввізні мита», зазначало тоді агентство Reuters. Також ЗМІ тоді нагадували, що пільговий режим торгівлі ЄС з Україною закінчується 5 червня 2025 р., а нові правила торгівлі мають набути чинності відразу після закінчення цього терміну (URL: <https://www.dw.com/uk/u-es-pogodili-obmezenna-na-import-pevniih-vidiv-agroprodukcii-z-ukraini/a-68771974>).

У результаті згаданих подій, як свідчать статистичні дані НБУ, обсяги експорту українських продовольчих товарів та сировини для їх виробництва до країн Європи у 2023 р., порівняно з 2022 р., зменшились на 3,6 %, а у 2024 р. залишилися, фактично, на рівні 2022 р.

Водночас 13 жовтня 2025 р. держави – члени ЄС прийняли умови нової торговельної угоди з Україною, на заміну «торговельного безвізу», термін дії якого завершився у червні 2025 р. При цьому у Раді Європейського Союзу повідомили, що «узгоджена... позиція ЄС сприятиме збільшенню торговельних потоків між ЄС та Україною, водночас гарантуючи, що доступ України до ринку буде залежати від її поступового приведення у відповідність до виробничих стандартів Євросоюзу щодо добробуту тварин, пестицидів та ветеринарних препаратів. Крім того, вона враховує специфічні потреби певних сільськогосподарських секторів ЄС шляхом створення надійного захисного механізму, який будь-яка сторона може активувати у разі порушення ринкових відносин. Вона також гарантує, що доступ до ринку найбільш чутливих продуктів, таких як цукор, м'ясо птиці, яйця, пшениця, кукурудза та мед, залишатиметься більш обмеженим. Повна лібералізація буде розглядатися лише для певних нечутливих продуктів, таких як молоко та молочні продукти», – було зазначено у повідомленні Ради ЄС ([URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/10/13/7222319](https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/10/13/7222319)).

Утім, на думку експерта з торговельної політики Європейського Союзу, керівника брюссельського офісу «Українського клубу аграрного бізнесу» Н. Бобицького, «ухвалені домовленості загалом роблять скромний крок уперед у порівнянні з довоєнними умовами торгівлі в рамках Угоди про асоціацію. Натомість у порівнянні з режимом торговельних преференцій ЄС, що діяв з червня 2022 р., українським агровиробникам пропонується повернутися назад у тісне прокрустове ложе тарифних квот на імпорт агрохарчових товарів, розрахованих залежно від рівня “чутливості” окремих агротоварів для європейських фермерів. Як наслідок, за підрахунками асоціації “Український клуб аграрного бізнесу” (УКАБ), у порівнянні з попереднім режимом преференцій українські агроекспортери не дорахуються близько 900 млн євро експортної виручки на рік». Прикметно, зазначає він, що до категорії менш чутливих віднесено ті українські «товари, які мають високий попит у європейській харчовій промисловості як важлива сировина чи складники. Домовленості мають обмежений в часі термін чинності – до кінця 2028 р., після чого сторони матимуть право їх переглянути».

На його думку, «кейс торговельних домовленостей з Україною є яскравим прикладом того, як інструмент захисних заходів може використовуватись як засіб впливу на торговельну політику партнерів, а іноді як інструмент внутрішньої політики для умиротворення опонентів та пошуку хиткого консенсусу. Зокрема, домовленості встановлюють надзвичайно туманні підстави для запровадження захисних заходів, зокрема як

“економічні”, так і “соціальні” та “екологічні труднощі”, з якими начебто може зіткнутися сторона у зв’язку зі зростанням імпорту. Угода уникає деталізації критеріїв, яким повинні відповідати такі підстави. Більше того, ЄС наполіг на тому, що згадані підстави можуть проявлятися в тому числі і на “регіональному” рівні (національних ринках держав-членів), що надає право національним столицям ставати ініціаторами їхнього застосування». Таким чином «торговельна угода стає заручником турбулентності у національній політиці держав-членів. Натомість відповідальність за пошук компромісних рішень ЄС покладає на українську сторону...

Друга важлива деталь угоди – це зобов’язання України у прискореному порядку, тобто впродовж чотирьох років дії цієї угоди, імплементувати в національне законодавство широкий перелік доволі жорстких стандартів і вимог ЄС до утримання свійських тварин та застосування засобів захисту рослин, іншими словами – агровиробничих стандартів. (Європейська. – Прим. ред.) комісія суворо прив’язує збереження чинності оновлених квот до прогресу України в їхній імплементатії».

Тому, на думку вже згадуваного вище Н. Бобицького, експерта з торговельної політики Європейського Союзу, «у цих умовах єдиною ефективною стратегією для України залишаються дії на випередження. А також терпляча, непомітна, розрахована на довшу перспективу робота з європейськими споживачами українських товарів, у тому числі й агрохарчового сектору, європейськими постачальниками обладнання, технологій, капіталу для формування ними вагомого проукраїнського лобі, здатного запобігати або пом’якшувати гострі кути у взаємодії Києва та Брюсселя» (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2025/10/15/7222403>)

Наочним прикладом діяльності згадуваного вище національного аграрного лобі держав – членів ЄС на початку 2026 р. стала вимога Польщі, Угорщини, Словаччини та Австрії розглянути «питання щодо угоди про вільну торгівлю з Україною та необхідність подальшого захисту аграрного ринку ЄС від українського аграрного імпорту». Ці держави «вимагають захистити європейських фермерів від негативного впливу імпорту української аграрної продукції... Зокрема, четвірка держав наполягає на впровадженні жорсткіших захисних інструментів для підтримки європейських фермерів.

Ключові претензії та вимоги щодо України:

1. Недостатність захисних механізмів. Підписанти зазначають, що положення поточної угоди з Україною (базовані на ст. 29 Угоди про асоціацію) не повністю відповідають потребам аграрного сектору. Зокрема, наявні захисні заходи стосуються лише нових преференцій і не охоплюють більшість сільськогосподарських товарів, на які пільги було встановлено раніше.

2. Уніфікація стандартів. Чотири країни вимагають, щоб до українського імпорту застосовувалися ті самі стандарти, що і до виробників у ЄС. Це стосується не лише безпеки харчових продуктів, а й норм добробуту тварин,

використання пестицидів, антибіотиків та кліматичних стандартів. До впровадження таких правил країни закликають ЄС утриматися від подальшої лібералізації тарифів.

3. Чутливі сектори. Висловлюється занепокоєння щодо впливу угоди з Україною на такі чутливі сектори, як виробництво цукру, м'яса, зернових, молочної продукції, овочів та фруктів.

4. Компенсаційний фонд. Польща та держави-партнери наполягають на створенні спеціального фонду для компенсації втрат європейським аграріям, які виникають унаслідок дії угод про вільну торгівлю з великими експортерами сільгосппродукції, до яких відносять і Україну» ([URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/01/26/7229811](https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/01/26/7229811)).

Водночас практика міжнародної торгівлі продовольством свідчить, що останнім часом дедалі актуальнішою стає, наприклад, проблема залишків пестицидів у соняшниковій олії з України. За словами С. Репецького, співзасновника та партнера Sunstone Brokers, є кілька діючих речовин, які в українській олії можуть перевищувати європейські норми у 20–30 разів. Він зазначає, що «лише за останній рік було відхилено більше 20 партій соняшнику через перевищення залишків. Ця проблема в Україні почалася приблизно три роки тому. І з кожним роком стає дедалі більше олії, яка не відповідає європейським стандартам якості за залишками пестицидів». При цьому «для українського переробника ситуація ускладнилася тим, що турецькі митні органи також почали перевіряти соняшкову олію в портах Туреччини на відповідність нормам щодо пестицидів. І вони теж хочуть бачити відповідність європейським нормам. Раніше цього не було. Фактично тільки Європа так перевіряла. нині Туреччина також перевіряє. Ліван теж має тенденцію переходити до купівлі олії, яка відповідає європейським стандартам якості ... Ще минулого року різниця між європейською і неєвропейською специфікацією могла бути 5–10 дол. Сьогодні це вже 30–40 дол., а іноді премія за європейську специфікацію доходить і до 50 дол. на тонні». Тому «фермерам треба серйозно задуматися над використанням пестицидів і їх кількістю, щоб відповідати європейським нормам», – зазначив С. Репецький ([URL: https://superagronom.com/news/22675-perevirka-zalishkiv-pestitsidiv-v-ukrayinskiy-oliyi-posililasya-yes-i-turechchina-vidhilyayut-partiyi](https://superagronom.com/news/22675-perevirka-zalishkiv-pestitsidiv-v-ukrayinskiy-oliyi-posililasya-yes-i-turechchina-vidhilyayut-partiyi)).

Утім прес-служба Міністерства економіки, докілья та сільського господарства в середині травня 2026 р. повідомила, що «уряд запускає механізм перевірки агропродукції для експорту до Європейського Союзу відповідно до вимог Регламенту ЄС щодо знеліснення (EUDR). Нова система має підтверджувати, що продукція вирощена на землях, які не зазнали знеліснення і деградації після 31 грудня 2020 р., та забезпечити безперервний доступ українських виробників до європейського ринку» (<https://superagronom.com/news/22680-ukrayina-zapuskaye-mehanizm-perevirki-agroproduktiyi-za-standartami-eudr>).

Також у ЗМІ повідомлялося і про інші реальні та потенційні конфлікти інтересів європейських та українських суб'єктів аграрно-продовольчого ринку. Зокрема, «у грудні 2025 року Європейська асоціація виробників цукру і Міжнародна конфедерація європейських виробників цукрових буряків закликали європейські інституції терміново відреагувати на критичну ситуацію на ринку цукру ЄС та запровадити нові обмеження на імпорт цукру-сирцю для потреб переробних галузей, зокрема з України та країн МЕРКОСУР... Фермери ЄС стверджували, що імпорт з України підірвав місцеві поставки, що призвело до зниження цін і ускладнило для них забезпечення збуту» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/ukrajina-rizko-zmenshit-vipusk-populyarnogo-produktu-yogo-ne-hochut-bachiti-v-yes-50597847.html>).

Разом з тим ЄС протягом багатьох років залишається нетто-імпортером ріпаку і щорічно імпортує приблизно 5-6 млн т цієї культури. Водночас Україна є одним із ключових постачальників ріпаку, частка якого сягає половини всього обсягу. Однак торгівля поступово трансформується. Утім дедалі більше ознак свідчить, що в найближчі роки Україна переходитиме від експорту ріпакового насіння до постачання готової ріпакової олії. Цей процес уже розпочався й активно набирає обертів завдяки розвитку переробної інфраструктури в Україні. Водночас така «зміна структури українського експорту несе серйозні виклики для Польщі. Вона посилює конкуренцію на ринку готової рослинної олії, а також створює тиск на місцеві переробні заводи через дефіцит сировини. Це зменшує доступність імпортного ріпаку, що може вплинути на ціни на сировину та корми в Польщі. Зниження обсягів переробки обмежує внутрішні постачання олії та білкових компонентів, що безпосередньо позначається на польських фермерах і їхніх планах щодо посівних площ на наступні роки», – зазначають деякі ЗМІ (URL: <https://censor.net/biz/news/4003523/zminy-v-eksporti-ripaku-z-ukrayiny-stvoryuyut-seryiozni-vyklyky-dlya-polschi>).

Однак деякі представники українського аграрно-продовольчого комплексу скаржаться на імпорт відповідної продукції з країн ЄС. Так, заступник голови Всеукраїнської аграрної ради Д. Марчук зазначив, що українські виробники молочних продуктів змушені працювати в значно складніших умовах, ніж їхні європейські конкуренти, які отримують державні дотації та підтримку. «Значна частина імпортованого сиру, що потрапляє на український ринок, є контрабандною продукцією. Тобто завозиться незаконно і не обкладається митами. У таких умовах, коли європейські виробники отримують державну підтримку у своїх країнах, а частина продукції ще й заходить без сплати мит, українським виробникам дуже складно конкурувати з ними за ціною, – повідомив Д. Марчук. – Саме тому ми закликали правоохоронні органи посилити контроль на пунктах пропуску, щоб унеможливити нелегальне ввезення продукції, зокрема з території Польщі. Сподіваємося, що відповідні рішення найближчим часом будуть реалізовані» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/v-ukrajinu-zavozitsya>).

kontrabandoyu-znachna-chastina-odnogo-z-importnih-produktiv-novini-ukrajini-50593491.html).

Зі свого боку «Асоціація переробників молочної продукції Польщі вважає різке збільшення частки польських сирів на українському ринку випробуванням торговельних відносин, а не “ринковим потопом”, і застерігає від введення неформальних бар’єрів на їх поставку. На думку президента асоціації М. Гідзика, суперечка щодо сирів має значно ширший контекст, і йдеться не лише про цифри, а й про наратив, який може легко перерости в політичний тиск» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/polyaki-zasterigayut-ukrajinu-vid-obmezheniya-importu-odnogo-z-jih-produktiv-vin-zapoloniv-nash-rinok-50583621.html>).

Таким чином, у сфері українсько-польської торгівлі сирами позиція польських підприємців на українському ринку нагадує положення українських експортерів аграрно-продовольчої продукції у Польщі.

Водночас чітке уявлення щодо ймовірної позиції деяких держав – членів ЄС, а не лише Польщі, з питань аграрного сектору на перемовинах про вступ України до ЄС дає розлога експертна оцінка «Аналіз потенційних наслідків членства України у Європейському Союзі для польського сільського господарства та переробки агропродовольчої продукції», представлена у 2025 р. фахівцями польського Фонду С. Баторія. Автори наголошують, що «загрози й можливості, пов’язані з потенційним членством України у Європейському Союзі, мають велике значення для польського агропродовольчого сектору. Україна, що володіє багатими природними ресурсами і значним виробничим потенціалом, може стати як ключовим торговельним партнером, так і серйозним конкурентом для Польщі. Саме в цьому контексті було проведено це дослідження, метою якого стало оцінювання можливих наслідків інтеграції України до ЄС та її впливу на польське сільське господарство».

Зазначене «дослідження детально аналізує сім ключових аспектів впливу інтеграції (України до складу ЄС. – Ред.) на польський агропродовольчий сектор»: ідентифікація ключових секторів впливу інтеграції; можливості та загрози інтеграції агропродовольчого ринку; вплив на конкурентоспроможність польських ферм і переробної промисловості; вплив на окремі групи виробників; зміни у структурі сільськогосподарського виробництва; вплив на торгівлю агропродовольчою продукцією; адаптацію аграрної політики у Польщі.

Так, у розділі «Ідентифікація ключових секторів впливу інтеграції» проаналізовано сектори сільського господарства Польщі, «які можуть бути найбільш вразливими до впливу інтеграції, такі як виробництво зернових, овочів, фруктів і м’яса». У розділі «Можливості та загрози інтеграції агропродовольчого ринку» автори дослідження зазначають, що «інтеграція України в аграрний ринок ЄС може принести Польщі значні переваги, такі як дешевша сировина й нові можливості для технологічної співпраці. Однак існує

також ризик цінового тиску на польських виробників, особливо на малі господарства, які можуть не витримати конкуренції з дешевшими українськими продуктами». У розділі «Вплив на конкурентоспроможність польських ферм і переробної промисловості» наголошується, що інтеграція України до Європейського Союзу «може як підвищити конкурентоспроможність польського агропродовольчого сектору, так і її ослабити. Великі підприємства можуть скористатися дешевшою сировиною з України, що підвищить їхню конкурентоспроможність на ринку ЄС. Однак польські фермери, особливо малі, можуть зіткнутися з труднощами в конкуренції з дешевими українськими продуктами, що може призвести до маргіналізації частини з них».

У доповіді окремо розглянуто вплив інтеграції України в аграрний ринок ЄС на окремі групи виробників у аграрно-продовольчому секторі економіки Польщі. Зазначається, що «інтеграція ринків по-різному вплине на великі ферми і малі сімейні господарства. Великі підприємства матимуть більше можливостей для розширення, тоді як малі сімейні ферми можуть зіткнутися з труднощами в конкуренції з більшими та більш конкурентоспроможними суб'єктами з України. Тому необхідна підтримка для малих фермерів, щоб забезпечити їм можливість розвитку та конкуренції».

Водночас зазначається, що «інтеграція з Україною може призвести до зміцнення виробництва в Польщі в бік продукції з більшою доданою вартістю. Польща як провідна країна у сфері переробки харчових продуктів може виграти від зміцнення переробного сектора, тоді як Україна буде постачати сировину. Однак такий сценарій потребує інвестицій в інновації і технології, що дозволять збільшити додану вартість у польському сільському господарстві». Причому, на думку авторів доповіді, «внаслідок інтеграції можна очікувати інтенсифікації торгівлі між Польщею, Україною та іншими країнами ЄС. Польща може отримати вигоду від доступу до української сировини за нижчими цінами, що зміцнить її позиції як експортера переробленої продукції. Однак варто врахувати можливість посилення конкуренції на ринках ЄС, де дешеві українські продукти можуть витіснити місцевих виробників».

Автори вважають, що «Польща буде змушена адаптувати свою аграрну політику до нових ринкових умов. Необхідно буде впровадити нові програми підтримки для фермерів, особливо для малих господарств, щоб вони могли конкурувати з великими суб'єктами з України. Модифікація існуючих інструментів аграрної політики повинна також охоплювати підтримку інновацій, сталого розвитку й охорони навколишнього середовища... У довгостроковій перспективі ця інтеграція може суттєво вплинути на структуру сільськогосподарського виробництва в Польщі, вимагаючи гнучкості й готовності до змін відповідно до нових ринкових умов» (URL: <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2025/09/Podzielone-plony.pdf>).

При цьому, згідно з даними Євростату, «Україна за підсумками 2025 року увійшла до п'ятірки найбільших постачальників сільськогосподарської продукції до Євросоюзу з часткою 5,0 %, що на 1,7 в. п. менше, ніж роком раніше ... Статистична служба Євросоюзу зауважила, що зниження частки України з 6,7 % у 2024 році до 5,0 % у 2025-му пов'язане із закінченням терміну дії заходів щодо спрощення торговельних процедур для агропродукції» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajina-uviyshla-do-top-5-postachalnikov-agroprodukciji-do-yes-u-2025-roci-50607523.html>).

Зі свого боку віцепрем'єр-міністр Кабінету Міністрів України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Т. Качка заявив, що «Україна готова обговорювати перехідні періоди щодо поступової відмови від сільськогосподарських дотацій Євросоюзу заради пришвидшення процесу набуття членства в ЄС». За його словами, «Україна готова йти дорогою Польщі, де фермери почали отримувати 100-відсоткові субсидії лише через 10 років після вступу, а для українського сектору цей термін можна пройти за 15 років». Т. Качка зазначив, що Київ не планує витратити роки на узгодження всіх деталей до підписання угоди, натомість пропонує механізм поступового входження вже після офіційного вступу» (URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1163170.html>).

Таким чином, проведений вище аналіз свідчить, що саме сфера торгівлі продовольчими товарами та сировиною для їх виробництва буде зоною найскладніших обговорень та узгоджень інтересів у процесі вступу України до Європейського Союзу.

Водночас, як свідчать наведені вище статистичні дані, важливим напрямом узгодження інтересів при вступі України до ЄС є сфера гірничо-металургійного комплексу (ГМК). Як заявив генеральний директор «Метінвесту» Ю. Риженков на бізнес-саміті «ЄС – Україна 2026: On the Road to URC» у Брюсселі, «Європейський Союз у 2022 році скасував обмеження на постачання сталі для українських виробників, і Україна фактично стала частиною єдиного ринку ЄС, але впроваджений з 2026 року СВМ (механізм вуглецевого коригування імпорту) створює серйозні виклики ...» За його словами, «компанія вже близько 20 років працює з ЄС, і весь цей час саме європейський ринок залишається найбільшим напрямом збуту – туди постачається близько 50 % продукції». «У нещодавніх документах Єврокомісії щодо квот Україна вже розглядається як окремий випадок, і ми бачимо підтримку з боку Європи протягом останніх років», – констатував Ю. Риженков. На його думку, «одним із можливих рішень може стати відтермінування платежів у межах СВМ або спрямування надходжень від дії механізму на модернізацію та декарбонізацію української промисловості» (URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1162000.html>).

Водночас віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Т. Качка під час бізнес-саміту Україна – ЄС у Брюсселі сказав, що «Єврокомісія припустилася помилки в розрахунках щодо

застосування з 1 січня 2026 року СВАМ для України, що підтвердили практичні результати першого кварталу 2026 року».

Він підкреслив, що проблема має ширший характер і пов'язана з підходом ЄС до України. «Європейська комісія має ставитися до України як до частини власного ринку, а не як до третьої країни», – зазначив він, нагадавши про статус України як кандидата на вступ до ЄС та дію Угоди про асоціацію... Сторони домовилися прискорити технічну роботу щодо верифікації викидів і винести питання на політичний рівень» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/svam-ukrayini-kachka-zrobiv-vazhlivu-zayavu-1777019445.html>).

У цьому контексті прикметно, що «депутати Європейського парламенту закликали Європейську комісію переглянути підхід до застосування механізму вуглецевого мита щодо України, наголосивши, що умови повномасштабної війни потребують окремого режиму або спеціальних винятків. Ці питання обговорювалися під час засідання Комітету Європарламенту з питань навколишнього середовища, клімату та безпеки харчових продуктів (ENVI), де розглядалися зміни до Регламенту СВАМ та створення Тимчасового фонду декарбонізації... Доповідач щодо СВАМ, депутат Європарламенту М. Шагім заявив, що нинішній механізм форс-мажору фактично не враховує реалії війни в Україні». «Я не можу уявити, яка ситуація підпадає під форс-мажор, якщо воєнні обставини України не підпадають», – наголосив він (URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/deputati-jevroparlamentu-zaklikali-jevrokomisiju-rozhljanuti-spetsialnij-rezhim-cbam-dlja-ukrajini.html>).

Однак у сфері гірничо-металургійного комплексу існують і деякі інші напрями діяльності, що несуть у собі потенціал суперечностей при вступі України до ЄС. Зокрема депутат Сейму Польщі М. Полубочек у своєму дописі у мережі X наприкінці 2025 р. зазначив, що Україна під тиском олігархів і сталеливарних монополій шкодить польській і європейській сталеливарній промисловості. Тому він пропонує скасувати торгові преференції для українських металургів.

Зі свого боку народний депутат України, заступник голови парламентського комітету з питань розвитку економіки Д. Кисилевський звернув увагу на те, що «польський ринок металобрухту завжди був та є профіцитним, на український імпорт припадало не більше 5 % усього обсягу, який, до речі, майже повністю реекспортувався із Польщі до інших країн, зокрема Туреччини та Індії». Рішення уряду України запровадити «нульову» квоту на експорт металобрухту до кінця 2026 р., яке викликало критику з боку представників польської партії «Конфедерація», відомої своєю антиукраїнською позицією, на його думку, «є чистим фарисейством» (URL: <https://www.unian.ua/economics/other/kisilevskiy-nazvav-fariseystvom-kritiku-timchasovogo-obmezheniya-eksportu-bruhtu-shcho-lunaye-z-polshchi-13292445.html>).

Як видно з наведеного вище, і у сфері гірничо-металургійного комплексу існують реальні й потенціальні економічні проблеми, які потребують постійного моніторингу і подальшого розв'язання під час вступу України до Європейського Союзу.

Водночас надзвичайно важливим напрямом взаємодії під час вступу України до ЄС, особливо у контексті нинішньої повномасштабної воєнної агресії Росії проти України, і, до того ж, на східних кордонах Євросоюзу, є сфера машинобудування. Причому у цій сфері Україна, враховуючи її колосальний досвід ведення сучасної великої війни, має дуже вагомі переваги у вирішенні питань економічної взаємодії під час процесу вступу нашої держави до ЄС.

Зокрема, ЗМІ доволі часто повідомляють як про досягнення українського військово-промислового комплексу (ВПК), так і про українсько-європейські взаємовідносини у цій сфері. Наприклад, стверджується, що «Україна – єдина, хто має повноцінну систему протидронової оборони, яка вже отримала всі необхідні складові». При цьому оглядачі наголошують, що «дистанційне управління зенітними дронами тепер дає змогу керувати нами на дальностях у сотні та навіть тисячі кілометрів... До того ж українська система Sky Map, яка відповідає за об'єднання даних щодо повітряних загроз із засобів виявлення різних типів, була встановлена на авіабазі “Принц Султан” у Саудівській Аравії. Це було зроблено для захисту американських військових, які у результаті іранських ударів втратили на цій авіабазі озброєння на 1,3 млрд доларів ... Таким чином Україна вже має опрацьовані серійні технології інтеграції зенітних дронів, які наразі є одним з небагатьох економічно доцільних засобів боротьби із “шахедами”, на всі можливі платформи – наземні, морські та повітряні. До них додаються ... рішення із дистанційно керованими зенітними установками. Одночасно з кінетичним знищенням ворожих далекобійних дронів в Україні працює система комплексів РЕБ, що придушують супутникову навігацію та канали управління. І все це зведено у системи бойового управління, ефективність яких проти дронів вочевидь краща за те, що наразі мають навіть збройні сили США. А також працюючу технологію дистанційного керування всіма цими засобами» (URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/jaki_kljuchovi_tehnologiji_dlja_znischennja_shahediv_v_zhe_opanuvala_ukrajina_ta_chomu_tse_jedina_isnujucha_u_sviti_sistema_sistem-22710.html).

У квітні цього року ЗМІ повідомили, що українська компанія “Stetman” та данська “GomSpace” створять спільне підприємство, яке випускатиме супутники в Україні. При цьому «йдеться про повноцінні виробничі потужності, здатні виготовляти супутники як для українських, так і для закордонних потреб». Також передбачено використання локалізованих в Україні компонентів супутників. «Ми забезпечуємо надійний і захищений супутниковий зв'язок, створюючи термінали, які витримують

найекстремальніші умови фронту та підтримують стабільну комунікацію для військових і державних потреб», – повідомили в українській компанії.

«Stetman – українська технологічна компанія, що спеціалізується на виробництві супутникових терміналів і наданні передових послуг зв'язку для оборони та критичної інфраструктури». Натомість «GomSpace – данська компанія, яка розробляє та виробляє малі супутники типу CubeSat і їхні компоненти. Вона допомагає створювати космічні місії для зв'язку, спостереження Землі та наукових досліджень» (URL: <https://military.com/uk/news/ukrayina-stane-majdanchykom-z-povnym-tsyklom-vyrobnytstva-suputnykiv-vid-gomspace-ta-stetman>).

Загалом значні досягнення українського ракетобудування визнаються у Європі. Вочевидь тому «експерт урядової німецької партії Християнсько-демократичний союз (ХДС) із питань оборони Р. Кізеветтер (Roderich Kiesewetter) закликав до спільної розробки українсько-європейських ракет. Відповідну заяву він зробив ... 4 травня, в етері телепрограми “Morgenmagazin” суспільно-правового мовника ARD, коментуючи відмову США від розміщення крилатих ракет Tomahawk у Німеччині». При цьому «він застеріг, що брак американських засобів середньої дальності для протидії ядерній загрозі з боку Росії безпосередньо впливає на безпеку Європи». Тож як вихід із ситуації Р. Кізеветтер пропонує Європі терміново розробити власну альтернативу американським системам. «Вихід полягає в тому, щоб розробити щось подібне спільно з Україною, щоб до 2030 року такі системи вже були наявності», – наголосив він» (URL: <https://www.dw.com/uk/u-hds-proponuvstvovuvati-z-ukrainou-alternativu-tomahawk/a-77030931>).

Водночас українські машинобудівні підприємства можуть поставляти до країн – членів ЄС цілком конкурентоспроможну продукцію не лише військового, а й цивільного призначення. Наприклад, українська компанія “Olis” поставила у Латвію лінію власного виробництва з обробки насіння. «У межах проєкту “Olis” спільно з партнером забезпечила повний цикл робіт: інженерію, підбір і постачання обладнання, монтажні роботи, виготовлення металоконструкцій, автоматизацію лінії, авторський нагляд під час монтажу, навчання персоналу та тестовий запуск лінії». Як зазначив в. о. гендиректора Olis В. Чеглатонев, «обладнання Olis добре відоме на ринку країн Балтії: зокрема, у Латвії уже реалізовано кілька комплексних проєктів за нашої участі. Запуск цієї насінневої лінії є ще одним підтвердженням того, що технологічні рішення Olis відповідають високим критеріям якості, які діють на ринку ЄС» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/olis-zapustila-nasinnjevu-liniyu-v-latviji-ukrajinskiy-virobnik-nadav-gotove-rishennya-pid-klyuch-50592553.html>). Також компанія Olis нещодавно запустила в експлуатацію аналогічний завод в Естонії та почала будівництво другого заводу такого профілю у Литві (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/ukrajinska-kompaniya-postavila-gotove-obladnannya-dlya-zapusku-novogo-zavodu-v-estoniji-50495289.html>).

Наведена інформація свідчить, що цілий ряд напрямів українського машинобудування цілком конкурентоспроможні на ринку ЄС. Особливо це стосується підприємств зі сфери військово-промислового комплексу. І тому в процесі перемовин про вступ України до Європейського Союзу українській стороні доцільно намагатися вирішувати спірні питання, так би мовити, «у пакеті» з тими напрямами економіки України, де наша держава має солідні конкурентні переваги (*Під час підготовки цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Міністерство юстиції України (<https://minjust.gov.ua/news/ministry/scho-take-kopengagenski-kriterii-yakim-mae-vidprovidati-ukraina-dlya-vstupu-v-es>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr>). – 2026. – 13.05; Еспресо (<https://espresso.tv>). – 2026. – 29.04; Європейська правда (<https://www.eurointegration.com.ua>). – 2025. – 13, 15.10; 2026. – 26.01; 23.02; 21.04; Інтерфакс-Україна (<http://interfax.com.ua>). – 2026. – 24, 28.04; Мілітарний (<https://mil.in.ua>). – 2026. – 23.04; Радіо Свобода (<https://www.radiosvoboda.org>). – 2026. – 13.04; 4, 22.05; РБК Україна (<https://rbc.ua>) – 2026. – 24.04; Суспільне (<https://susplne.media>). – 2026. – 29, 30.01; Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua>). – 2026. – 27.04; 4.05; УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2025. – 12.12; 2026. – 29.01; 20, 24.02; Цензор.net (<https://censor.net.ua>). – 2025. – 10, 27.11; 10, 15, 19, 20.12; 2026. – 24, 26.03; 15, 16.04; 16.05; 24 Канал (<https://24tv.ua>). – 2025. – 29.12; BBC Україна (<http://www.bbc.com>). – 2026. – 30.04; Defense Express (<https://defence-ua.com>). – 2026. – 3, 25.04; Deutsche Welle (<http://dw.com>). – 2026. – 4.05; DPA International (<https://www.dpa-international.com/politics/urn:newsml:dpa.com:20090101:260128-99-316426>); Fundacia im. Stefana Batorego (<https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2025/09/Podzielone-plony.pdf>); NV (<http://nv.ua>). – 2026. – 13.02; 5, 17, 20.03; 6, 9, 14, 20–24; 13.05; SuperAgronom.com. (<https://superagronom.com>). – 2026. – 20, 21.05).*

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Президент НАН України академік А. Загородній узяв участь у роботі Генеральної асамблеї Всеєвропейської федерації академій наук (ALLEA), яка відбулася 27–28 травня 2026 р. у Варшаві.

У центрі уваги заходів з участю очільника академії були питання міжнародної підтримки української науки, збереження наукового потенціалу країни та розвитку співпраці з європейськими партнерами. Програма ГА

включала спільні заходи ALLEA і Європейських національних молодих академій (European National Young Academies, ENYA).

Напередодні офіційного відкриття Генеральної асамблеї, 26 травня, академік А. Загородній виступив на спеціальному заході «Підтримка української дослідницької екосистеми через міжнародний обмін та співпрацю», організованому Польською академією наук спільно з Національною академією наук України.

У центрі дискусії були два ключові питання: які потреби української дослідницької екосистеми є найнагальнішими сьогодні та яким чином українські науковці, які працюють за кордоном, можуть найефективніше підтримувати розвиток науки в Україні.

Участь в обговоренні взяли президент ALLEA П. Ровінський, президент НАН України А. Загородній, президент Польської академії наук М. Конаржевський, представники Європейської комісії, а також українські вчені – грантоотримувачі Європейського фонду для переміщених учених (European Fund for Displaced Scientists, EFDS).

У своєму виступі А. Загородній наголосив, що мета НАН України сьогодні полягає не лише у відновленні наукового потенціалу, втраченого внаслідок війни, а й у формуванні сучасної конкурентоспроможної наукової та інноваційної екосистеми.

Серед першочергових завдань він назвав збереження кадрового потенціалу української науки, відновлення зруйнованої та пошкодженої дослідницької інфраструктури, оснащення наукових установ сучасним обладнанням, забезпечення доступу до міжнародних дослідницьких інфраструктур, а також відновлення об'єктів національної наукової спадщини.

За словами президента НАН України, важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє міжнародна співпраця. Ідеться про активну участь українських учених у міжнародних програмах, наукових колабораціях і глобальних дослідницьких ініціативах, розширення партнерства з провідними закордонними науковими центрами, створення спільних дослідницьких структур і програм академічного обміну, розвиток міжнародних центрів передового досвіду за пріоритетними напрямками досліджень та залучення молодих учених до міжнародної наукової співпраці.

Окрему увагу у своєму виступі А. Загородній приділив практичним механізмам підтримки української науки. Зокрема, він наголосив на важливості започаткування довгострокових програм підтримки наукових досліджень високого рівня для колективів, які продовжують працювати в Україні. Як приклад було наведено програму підтримки українських дослідницьких груп, започатковану спільно Польською академією наук та Національною академією наук США.

Серед перспективних напрямів співпраці також було відзначено участь українських учених у масштабних міжнародних інфраструктурних проєктах. Одним з таких прикладів є ініціатива «Світло для України» – спільний проєкт

зі створення української лінії синхротронного випромінювання на базі дослідницького центру “Solaris” у Польщі.

Крім того, президент НАН України наголосив на важливості забезпечення українських наукових установ сучасним, зокрема вже вживаним, науковим обладнанням, а також запуску грантових програм для підтримки малих наукоємних підприємств і стартапів.

А. Загородній окремо подякував міжнародним партнерам за послідовну підтримку української науки та зазначив, що в умовах війни міжнародна співпраця набуває особливого значення для збереження наукового потенціалу країни та її майбутнього розвитку.

Виступ президента НАН України викликав жваву дискусію щодо того, як міжнародна наукова спільнота може посилити підтримку українських учених – від розширення доступу до європейських програм і дослідницьких інфраструктур до створення нових партнерств і мереж співпраці.

Напрацьовані під час обговорення пропозиції лягли в основу Звернення ALLEA на підтримку української наукової екосистеми, підготовленого за активної участі Національної академії наук України. Очікується, що документ сприятиме подальшій роботі Міжнародної коаліції з питань науки, досліджень та інновацій в Україні.

Під час заходу також було оголошено про запуск Мережі випускників-стипендіатів Європейського фонду для переміщених учених (EFDS) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 29.05*).

***

Віцепрезидент НАН України академік В. Семиноженко взяв участь у відкритті нового освітньо-наукового простору «Ландау» в Харкові.

У Харкові відбулося відкриття нового освітньо-наукового простору «Ландау» Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, названого на честь видатного фізика-теоретика, лауреата Нобелівської премії з фізики академіка Л. Ландау.

Ідеться про запуск сучасної інфраструктури, що поєднує безпеку, безперервність освіти і відкритість науки.

У заході взяли участь заступник міністра освіти і науки України Д. Курбатов, Харківський міський голова І. Терехов, голова Харківської обласної військової адміністрації О. Синегубов, віцепрезидент Національної академії наук України академік НАН України В. Семиноженко, а також партнери й друзі університету, представники наукових установ і молоді науковці.

Під час відкриття гості ознайомилися з можливостями нового простору. Він включає 2,5 тис. кв. м та покликаний забезпечити доступ до освіти й науки навіть у найскладніших умовах. Простір, зокрема, об'єднує три ключові складові: укриття, яке забезпечує безпеку та безперервність освітнього процесу, навіть під час повітряних тривог; сучасний освітній простір для

офлайн-навчання, взаємодії й реалізації принципу освіти впродовж життя; оновлений інтерактивний музей науки «ЛандауЦентр», що виступає платформою популяризації наукових знань, розвитку критичного мислення та залучення до дослідницької діяльності.

Важливою складовою діяльності освітньо-наукового простору стане також робота зі школярами з метою популяризації природничо-математичних і STEM-напрямів.

Реалізація проєкту стала можливою за підтримки Міністерства освіти і науки України, Харківської обласної військової адміністрації.

Коментуючи подію, академік НАН України В. Семиноженко зазначив: «Сьогодні для Харкова це надзвичайно важлива подія, адже STEM-освіта є фундаментом майбутнього. Особливо актуальною вона є для прифронтових територій, де освіта й наука проходять серйозне випробування, але водночас залишаються ключовими чинниками стійкості та майбутньої відбудови. Уже зараз в Україні відчувається дефіцит випускників, які обирають фізику, математику, біологію та хімію. Саме із цих напрямів починається інноваційний розвиток держави. Тому відкриття такого простору є подією, яку вітає все наукове співтовариство» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.05*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Наукові установи НАН України презентували свої розробки на виставці до Дня науки.

У Києві 14–15 травня 2026 р. відбулася виставка-презентація досліджень і розробок установ НАН України, присвячена Дню науки в Україні.

Захід об'єднав 70 наукових установ академії, які представили близько 500 фундаментальних і прикладних розробок у галузях енергетики, оборони, матеріалознавства, нанотехнологій, інформаційних технологій, медицини, біотехнологій, екології, видобування корисних копалин, а також рішення, пов'язані з відновленням економіки, людського капіталу та забезпеченням інформаційної безпеки.

Серед представлених розробок – програмна система для колективного моделювання «Консенсус-2», інформаційна система для скринінгової діагностики на основі медичних опитувальників з використанням алгоритмів штучного інтелекту, а також програмно-апаратний комплекс «Smart Реабілітолог» для діагностики та персоналізованого відновлення рухової активності травмованих і поранених.

На виставці також демонструвалися науково-технічні рішення для допоміжних ракетних двигунів, нагрівальні елементи промислових сушок на базі аморфних стрічкових матеріалів, термоелектричні модулі охолодження для промислового, транспортного та медичного призначення, а також

електрогенератор потужністю 1 кВт, що автоматично підключається паралельно сонячним панелям за умов малого сонячного випромінювання.

Окремий блок експозиції було присвячено новим матеріалам і технологіям захисту. Зокрема, було представлено новітні вакуумно-дугові покриття та технології азотування сталей для підвищення зносостійкості й корозійної стійкості металевих виробів, а також робототехніка для атомної енергетики.

У галузі медицини й біотехнологій демонстрували новий високоактивний біосумісний полімерний гелевий матеріал з комплексною протеолітичною та антимікробною дією, перспективний для лікування ран в умовах воєнного стану й медицини катастроф. Також було представлено технологію криогенного молекулярного фракціонування для виробництва високо-вітамінізованих харчових добавок з використанням методів криосублимаційного фракціонування, криосепарації та екстракції ліпідних фракцій зрідженими газами.

Значну увагу на виставці приділили екологічній тематиці та питанням продовольчої безпеки. Відвідувачам представили результати досліджень наслідків воєнних дій для якості атмосферного повітря в Україні, зокрема аналіз змін забруднення внаслідок екосистемних пожеж, ракетних і дронів ударів. Також було представлено дослідження масштабів і ризиків ціанобактеріального «цвітіння» води у водосховищах та система молекулярних маркерів для селекції сільськогосподарських культур, що дає змогу ідентифікувати цінні алелі рослин і визначати їх стійкість до біотичних та абіотичних стресів.

Крім науково-технічних розробок, на виставці експонували книжкові видання, словники, енциклопедії, монографії та збірники наукових праць. Також було презентовано інтелектуальні платформи для автоматичного збору та перевірки операційних показників корпоративних структур із виявленням ризиків. Окрему увагу відвідувачів привернула експозиція мінералів, що налічувала близько 200 експонатів і відображала історію мінерального царства.

Виставку-презентацію відвідали представники Офісу Президента України, Верховної Ради України, Міністерства оборони України, військові та інші запрошені гості (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.05).

***

Науковці, представники органів влади та бізнесу обговорили нові можливості використання рідкісноземельних елементів з техногенних відвалів і відходів для сталого розвитку громад.

У Державній установі «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» 14 травня 2026 р. відбулося засідання круглого столу, присвяченого Дню науки та темі «Вилучення

рідкісноземельних елементів з техногенних відходів України: виклики, можливості та практичні рішення для сталого розвитку громад».

Участь у ньому взяли представники провідних наукових інститутів НАН України, органів державної виконавчої влади, підприємств, бізнес-асоціацій, малого та середнього бізнесу – на захід зареєструвалося понад 70 учасників, з яких 44 долучилися онлайн.

Метою дискусії став пошук практичних рішень для розвитку стратегічно важливих секторів промисловості України, зокрема створення повного циклу вилучення, переробки та повторного використання рідкісноземельних елементів (далі – РЗЕ) з техногенних відходів.

Вітаючи учасників круглого столу, академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» академік НАН України В. Геєць наголосив на необхідності використання напрацювань круглого столу для формування практичних рекомендацій, які буде представлено на спільному засіданні Союзу промисловців і підприємців та Президії НАН України. В умовах воєнного часу національні виробничі потужності мають стати основним чинником технологічного піднесення країни, тому інтеграція економічних, екологічних та технологічних рішень у державну політику розвитку промисловості набуває особливої ваги.

В. Геєць закликав науковців, бізнес та органи влади до співпраці щодо узагальнення ініціатив на державному рівні, аби забезпечити ухвалення урядом і парламентом відповідальних рішень та створити умови для масштабування інноваційних технологій у промисловості України.

Начальник відділу науково-технічної та інноваційної політики Департаменту промисловості та розвитку підприємництва Виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) Т. Бойко у вітальному слові підкреслила стратегічну роль науки, інновацій та промисловості для зміцнення економічного фундаменту столиці та України загалом. Вона акцентувала на необхідності ефективної взаємодії влади, науки, бізнесу та інвесторів для створення спільних інноваційних проєктів, що сприятимуть розвитку екологічно безпечних технологій і посиленню ресурсної безпеки територіальних громад, та відзначила, що саме стратегічні сектори промисловості мають стати основою для стійкого розвитку міста та країни, особливо в умовах війни, коли кожен учасник процесу має працювати максимально продуктивно задля перемоги та процвітання України.

Віцепрезидент Торгово-промислової палати (далі – ТПП) України Р. Коробка наголосив на важливості перетворення техногенних відходів на стратегічний ресурс для сталого розвитку та інтеграції України до європейських ринків. Він зазначив, що ТПП України вже протягом тривалого часу співпрацює з Інститутом економіки та прогнозування НАН України, використовуючи його пропозиції та напрацювання разом з висновками власних експертних комітетів. Це партнерство є важливим інструментом для

формування рекомендацій, які подаються до державних органів та урядових структур. Зокрема, у травні 2026 р. спільні пропозиції були внесені до проекту Національного плану дій з відповідального ведення бізнесу, що має стати основою для сталого відновлення, залучення інвестицій та інтеграції України до ЄС. Така співпраця дає змогу перетворювати наукові розробки на практичні рішення, які відповідають викликам сучасності та створюють реальні можливості для розвитку бізнесу, промисловості й територіальних громад у воєнних умовах.

Від імені голови Держпродспоживслужби С. Ткачука учасників круглого столу привітав С. Захарін, представник Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Він наголосив на зацікавленості служби в результатах досліджень, що стосуються проблематики ресурсної безпеки та переробки техногенних відходів.

Директор ТОВ «Дніпро-Центр» А. Жмендак наголосив на важливості розглядати техногенні відходи крізь призму практичної економіки та ринкових можливостей і зауважив, що підприємців цікавить не лише наявність РЗЕ у відвалах, а конкретний продукт, який можна з них отримати та реалізувати на ринку. Спікер акцентував на необхідності запуску компактних пілотних проектів для тестування технологій, якості продукту, а також на ранньому залученні потенційних покупців чи стратегічних партнерів, що допоможе від наукової дискусії перейти до реальних інвестиційних проектів, корисних для громад, держави й бізнесу.

Професор Полтавського державного аграрного університету доктор економічних наук М. Зось-Кіор привітав усіх учасників з Днем науки та наголосив, що для аграрних регіонів України дослідження можливості вилучення РЗЕ із відходів можуть стати важливим напрямом екологічного очищення територій та формування нових економічних можливостей для регіонів. Техногенний слід повномасштабної війни згубний для сільського господарства, зокрема через забруднення ґрунтів уламками боєприпасів та іншими техногенними компонентами. Адже йдеться про збереження родючості ґрунтів і безпечну продукцію.

Член правління ГО «Екодія» М. Лук'янова привітала учасників круглого столу з Днем науки та наголосила на важливості відповідального ставлення до ресурсів у процесі відбудови України. Вона звернула увагу на ризики втрат місцевих бюджетів у разі неефективного управління рентними надходженнями та закликала максимально використовувати вже наявні матеріали й відходи, що утворилися в умовах війни. Доповідачка зазначила, що лише об'єднавши зусилля науки, держави, бізнесу та громадськості, можна створити ефективну систему переробки, яка працюватиме на благо кожного жителя громади, при цьому рушієм відповідального управління ресурсами та лідерства України у сфері сталого розвитку має стати саме наука.

Модератор заходу, провідний науковий співробітник відділу торговельної та промислової політики Інституту економіки та прогнозування

НАН України доктор економічних наук О. Кушніренко зазначила, що круглий стіл став результатом тривалої спільної роботи науковців, державних інституцій, бізнесу та громадських організацій у напрямі напрацювання практичних рішень для розвитку стратегічно важливих секторів промисловості України, зокрема створення повного циклу вилучення, переробки та повторного використання РЗЕ із техногенних відходів. Широке коло учасників – академічні установи й органи влади, бізнес, екологічні організації – дає змогу сформувавши цілісне бачення та створити дорожню карту перетворення екологічної проблеми на стратегічний ресурсний актив України. Саме така міждисциплінарна співпраця необхідна для створення науково обґрунтованої бази, що забезпечить сталий розвиток громад і сприятиме інтеграції України до ЄС.

З доповіддю «Світовий ринок РЗЕ та перспективи для України» виступив старший науковий співробітник відділу торговельної та промислової політики Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» кандидат економічних наук О. Биконя. Доповідач визначив країни, що мають значні запаси та виробничі потужності для переробки, зазначивши, що у 2025 р. було видобуто 390 тис. т РЗЕ – на 10 тис. т більше, ніж у 2024 р., а обсяги експорту становили лише 181 тис. т. Це пов'язано з тим, що близько 85 % потужностей із переробки контролює КНР, використовуючи РЗЕ для виготовлення високотехнологічної продукції. Доповідач навів дані стосовно основних виробників у світі за 2025 р., окреслив важливі тенденції на світовому ринку РЗЕ та перспективи для України.

Завідувач відділу літології Інституту геологічних наук НАН України доктор геологічних наук М. Ковальчук наголосив у своїй доповіді, що Україна володіє значними ресурсами залізистих кварцитів, каолінів та розсипних титано-цирконієвих мінералів, у складі яких містяться мінерали – носії РЗЕ. Переробку залізистих кварцитів здійснюють сім гірничо-збагачувальних комбінатів Криворізького басейну. Щорічно в Криворізькому залізорудному басейні виробляється 50–70 млн т концентрату, при цьому утворюється приблизно така сама кількість хвостів. У цих хвостах накопичуються монацит, апатит, циркон – головні носії РЗЕ. Найбільші концентрації РЗЕ зафіксовано у хвостах Північного та Центрального ГЗК – понад 0,4 кг/т, що зіставно зі світовими техногенними родовищами. У хвостах АМКР виявлено підвищений вміст ітрію та скандію, що підтверджує їхню перспективність як вторинної сировини.

Комплексна переробка хвостів дає можливість отримувати не лише РЗЕ, а й Ti, Zr, Fe, Si, створюючи мультипродуктову модель з високою доданою вартістю. Таким чином, зазначив М. Ковальчук, техногенні відходи збагачення залізистих кварцитів, каолінів та титано-цирконієвих розсипів мають значний рудоносний потенціал РЗЕ. Вони можуть розглядатися як

альтернативна ресурсна база України, придатна для комплексної переробки з метою отримання стратегічно важливих металів.

Старший науковий співробітник відділу літології Інституту геологічних наук НАН України кандидат геологічних наук О. Ганжа поінформувала про перспективи вилучення РЗЕ з хвостів збагачення ГЗК Волинського титанорудного району. На досліджуваній території збагачення титанових руд проводиться ОГХК Іршанського ГЗК та ТОВ «Межиріченський ГЗК» і ТОВ «Валки-Ільменіт». Доповідачка навела дані про площі поширення хвостів збагачення ГЗК, зазначила про літологічні особливості рудоносних пластів, технологічні характеристики та вмісти РЗЕ в ільменіті на цих родовищах.

У доповіді модераторки круглого столу О. Кушніренко «Концептуальні засади формування в Україні ефективної моделі вилучення РЗЕ із техногенних відвалів та відходів» було представлено концептуальну модель ланцюга створення вартості критично важливих матеріалів як доповнення до традиційної моделі видобування. Доповідачка наголосила, що сучасний підхід має включати не лише етапи геологічної розвідки, видобування та первинної переробки, а й подальшої переробки у продукцію кінцевого споживання, утилізації та рециклінгу. Такий замкнутий цикл дає змогу перетворити техногенні відходи на стратегічний ресурс, забезпечуючи сталий розвиток та інтеграцію України до європейських ланцюгів постачання.

Науковці Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» – головний науковий співробітник з покладанням обов'язків завідувача відділу торговельної та промислової політики доктор економічних наук В. Венгер і старший науковий співробітник відділу торговельної та промислової політики кандидат економічних наук Н. Романовська – представили доповідь «Циркулярна трансформація видобувної галузі як основа сталого розвитку територіальних громад України», де окреслили першочергові заходи у сфері циркулярної трансформації, які охоплюють п'ять основних напрямів. Ідеться про замкнені матеріально-водні цикли, створення циркулярних кластерів, розвиток технологій вилучення РЗЕ, рекультивуацію територій та ресурсну реновацію. Саме ці напрями формують основу для переходу від локальних рішень до комплексної моделі сталого розвитку. Поєднання практичних кроків – інвентаризації техногенних відвалів та відходів, запуску державної програми циркулярної трансформації, пілотних проектів у громадах, залучення інвестицій та інтеграції у європейські ланцюги доданої вартості – стане основою для економічної стійкості завдяки повторному використанню ресурсів, контроль за критично важливими матеріалами зміцнить безпеку та суверенітет, забезпечить справедливість для громад шляхом екологічного відновлення та створення робочих місць, а також сприятиме інтеграції України до ЄС. У такий спосіб циркулярна економіка розглядається не лише як інструмент подолання екологічних проблем, а й як стратегічний вибір майбутнього, що поєднує інтереси держави, бізнесу та суспільства.

Старший науковий співробітник відділу економіки енергетики та клімату Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» кандидат економічних наук Л. Венгер присвятила доповідь інтеграції ESG-принципів у проекти вилучення РЗЕ із техногенних відвалів та відходів, наголосивши, що сьогодні ESG є не лише елементом корпоративної репутації, а й фактично умовою доступу до міжнародного фінансування та глобальних ланцюгів постачання критичної сировини. Порівняно з традиційним видобутком, переробка техногенних відвалів дає змогу одночасно вилучати стратегічні РЗЕ та зменшувати обсяги небезпечних відходів і вуглецевий слід. Окрему увагу доповідачка приділила необхідності проведення ESIA-оцінки, впровадженню ESG-звітності, незалежного аудиту та залученню місцевих громад через механізми відкритої комунікації й партнерства «група – бізнес – держава».

Миколаївський глиноземний завод за десятиліття накопичив близько 50 млн т відходів т. зв. червоного шламу. Проблема переробки цих промислових відходів та можливостям його використання як ресурсу для добування рідкісноземельних елементів була присвячена доповідь засновника ТОВ «Колматек», інженера-хіміка О. Васюти. Червоний шлам містить значні обсяги оксиду заліза, титану та алюмінію, що мають високу ринкову вартість, а також цілий ряд РЗЕ, серед яких особливо цінним є скандій. Доповідач зауважив, що потенціал цих відходів оцінюється у мільярди доларів, і це може стати потужним економічним ресурсом для України.

Подякував організаторам за запрошення та можливість виступити Інституту чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України доктор технічних наук К. Баюл. Його колектив живе темою переробки відходів дрібнофракційної сировини, тож представивши доповідь на тему «Сучасні тенденції комплектації ліній брикетування дрібнофракційної сировини», вчений наголосив, що в Інституті чорної металургії поєднують фундаментальні дослідження із прикладними проектами, працюючи як з українськими, так і закордонними підприємствами. Основний напрям роботи – розробка технологій та обладнання для брикетування дрібнофракційних матеріалів – дає можливість використовувати техногенні відходи у виробничих процесах. К. Баюл назвав чотири основні етапи співпраці з підприємствами: тестування матеріалів, розробку технології виробництва брикетів, створення технічного завдання для комплектації лінії та технологічний супровід під час пусконаладжувальних робіт. «Серцем» технологічної лінії є валковий прес, який дає змогу отримувати брикети різної конфігурації з широкого спектра матеріалів – від залізородних концентратів до червоного шламу. При цьому інститут веде базу даних матеріалів з їх хімічними та фізико-механічними характеристиками, що допомагає оптимізувати процеси.

Окремо доповідач звернув увагу на мобільні лінії брикетування, які можна встановлювати безпосередньо на місцях утворення відходів. Він

наголосив на важливості використання зносостійких матеріалів, систем автоматизації та енергоефективних рішень, що забезпечують довговічність обладнання, а також зауважив, що правильно впроваджені лінії брикетування працюють десятиліттями, а їхня вартість залежить від класу комплектації – від бюджетних варіантів до преміум-сегмента з високим рівнем автоматизації. Такі технології брикетування є перспективним шляхом для безвідходного промислового виробництва.

Доповідь директора НВФ «Продекологія» Д. Лозіна підняла тему «Технологічні можливості переробки техногенних гематитових відходів та критичних мінеральних ресурсів України». Він представив діяльність компанії «Продекологія», яка з 1993 р. розробляє і впроваджує технології магнітної сепарації й рециклінгу та має власні виробничі потужності, п'ять інноваційних лабораторій та конструкторський відділ. Обладнання НВФ працює на багатьох українських і закордонних ГЗК, адже «Продекологія» активно займається рециклінгом, включаючи сортування твердих побутових відходів, і постачає обладнання у понад 50 країн світу. Особливу увагу доповідач приділив розвитку технологій для переробки РЗЕ та вдосконаленню сепараторів, зокрема у співпраці з міжнародними партнерами. Д. Лозін покритикував дешеві китайські технології, які часто не відповідають специфіці українських родовищ, та навів приклади вдосконалення такого обладнання шляхом власних інженерних рішень. Також він розповів про успішні проекти зі збагачення пегматиту та кварциту, які дали змогу витіснити імпорتنу продукцію й забезпечити українські підприємства якісною сировиною.

Про багаторічні напрацювання у сфері переробки руд та відходів розповів завідувач відділу проблем екологічної геології і розробки рудних родовищ ДНУ «Центр проблем морської геології, геоєкології і осадового рудоутворення НАН України» кандидат геолого-мінералогічних наук В. Іванченко, наголосивши, що уранові та інші відходи містять значні обсяги РЗЕ, які часто залишаються невикористаними. В очолюваному ним відділі розроблено й запатентовано технологію фізичного розділення мінералів без застосування води чи хімічних реагентів за допомогою штучного «торнадо», де мінерали відділяються за густиною, твердістю, магнітними та електростатичними властивостями. Він підкреслив, що ця технологія є мобільною та модульною, адже обладнання можна переміщати безпосередньо до відвалів і налаштовувати під конкретні мінерали. Це дає можливість отримувати концентрати урану, циркону, моноциту та інших РЗЕ, а також вилучати супутні продукти – глину, кварцовий пісок чи гіпс, які мають комерційну цінність. Таким чином, відходи перетворюються на комплексний ресурс, що може використовуватися у будівельній промисловості, виробництві скла чи сонячних батарей.

Під час Q&A сесії учасники круглого столу зосередили увагу на гострих проблемах, що потребують науково обґрунтованих рішень:

а) технологічних аспектах вилучення РЗЕ, зокрема практичних можливостях застосування мобільних та модульних установок, які дають можливість працювати безпосередньо на відвалах і уникати створення нових хвостосховищ, а також питаннях ефективності фізичних методів розділення мінералів без використання хімічних реагентів та перспективах їх масштабування для промислових потреб;

б) економічних та організаційних викликах, а саме на джерелах фінансування таких технологій, можливостях залучення грантових програм ЄС, а також інтеграції результатів у ланцюги доданої вартості.

Обговорювалося питання, як перетворити відходи на ресурс, що приносить економічну вигоду громадам, створює робочі місця та сприяє екологічному відновленню.

Учасники підняли питання співпраці науки, бізнесу та держави. Ішлося про необхідність залучення молодих спеціалістів, підтримку інноваційних лабораторій, а також про партнерство з українськими науковими школами для формування комплексних рішень.

Відзначалося, що лише міждисциплінарна взаємодія дасть Україні змогу реалізувати потенціал циркулярної економіки та стати у ЄС прикладом сталої трансформації. Зокрема, виконавчий директор ДНВП «Геоінформ України» П. Бовсунівський підняв питання інституційної слабкості держави, відзначивши, що навіть за наявності технологічних рішень та наукових напрацювань їх впровадження часто гальмується через відсутність належної координації, слабкі механізми державної підтримки та недостатню інтеграцію у стратегічні програми.

Під час дискусії висловлювалися думки, що державні інститути не завжди здатні забезпечити системне управління ресурсами, створити прозорі правила для бізнесу та гарантувати довгострокове фінансування інноваційних проєктів. Учасники наголосили, що без зміцнення інституційної спроможності держави навіть найкращі технології залишатимуться локальними експериментами, а не масштабними рішеннями для економіки та громад.

Підбиваючи підсумки роботи круглого столу, його модератор О. Кушніренко зазначила, що сьогодні зроблено кроки до об'єднання зусиль держави, бізнесу, науки та громадськості у напрямі спільного напрацювання рішень та формування пропозицій для розвитку громад і промисловості у питаннях переробки відходів, збереження та відновлення довкілля. У результаті спільної дії створюється постійно діючий майданчик для співпраці, де економісти зможуть оцінювати ефекти, геологи й технічні фахівці – пропонувати технології, а бізнес – реалізовувати їх на практиці. Це стане підґрунтям для формування кластера у сфері переробки техногенних відходів, який інтегруватиме наукові розробки та виробничі рішення. О. Кушніренко також зауважила, що разом із розвитком технологій необхідно працювати над посиленням інституційної архітектури, щоб

забезпечити сталість рішень, їх інтеграцію у політику ЄС та реальне перетворення відходів на стратегічний ресурс для України.

Проведення круглого столу в День науки символічно нагадало про важливість наукових знань для економіки та суспільства. Популяризації та поширенню напрацьованих під час заходу ідей сприятиме узагальнення їх результатів у збірці матеріалів круглого столу. Модератор подякувала усім учасникам за активність і висловила сподівання, що результати співпраці стануть поштовхом до створення кластерних моделей і практичних рішень для України.

На думку професора М. Ковальчука, дискусія дала змогу окреслити як виклики у сфері переробки техногенних відходів, так і нові можливості для України. Вчений зауважив, що про багато корисних копалин раніше або замовчували інформацію, або, видобуваннями, відправляли їх у відвали. Сьогодні ж такі копалини можуть стати стратегічним ресурсом для сталого розвитку громад. Проте робота із РЗЕ потребує ретельної процесної мінералогії, адже кожен мінерал має власну технологічну схему вилучення. Тому перш ніж запускати пілотні проєкти, необхідно проводити комплексну оцінку відвалів – як за латеральним поширенням, так і за глибиною – щоб визначити реальну рентабельність та технологічні можливості. Також М. Ковальчук висловив вдячність усім учасникам круглого столу за конструктивні пропозиції та окреслені напрями роботи, відзначивши, що ця зустріч має стати початком постійного діалогу і практичних рішень у сфері циркулярної економіки (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 21.05).

***

Київський академічний ботанічний сад поповнився новими рослинам.

У травні 2026 р. на різних локаціях Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України було висаджено понад 100 декоративних дерев і кущів. Акція відбулася в межах приуроченого до Дня науки в Україні інноваційно-благодійного заходу з відновлення та збагачення експозиційних ділянок Саду за підтримки компанії «Vodafone Україна» і стала черговим кроком у розвитку корпоративної ініціативи “Vodafone GreenUp”, спрямованої на підтримку природоохоронних і соціально важливих проєктів.

З вітальними словами до учасників заходу звернулись експертка з розвитку персоналу компанії “Vodafone”, кураторка ініціативи “Vodafone GreenUp” О. Чернецька і заступник директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України член-кореспондент НАН України Дж. Рахметов. Вони назвали співпрацю науки та бізнесу важливим складником розвитку інфраструктури ботанічної установи у контексті збереження, збагачення й відтворення біорізноманіття і підвищення екосвідомості. На їхню думку, саме такі ініціативи сприяють відновленню

природної спадщини та створенню комфортного зеленого середовища для майбутніх поколінь.

Під час акції експозицію «Сад півоній» поповнили 40 деревовидних півоній різних сортів. Істотно подовжилась алея сакур, де висадили 20 крупномірних дерев. Новими акцентами на експозиційних ділянках стали також церцис канадський, гліцинія та паротія перська. На ділянці «Сад ароматів» з'явилося 30 саджанців багаторічних ароматичних рослин.

Учасники заходу – працівники компанії «Vodafone Україна» і Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, а також їхні родичі та друзі – долучилися до озеленення саду з великим натхненням і завзяттям. Атмосфера спільної праці, єдності й відповідальності за довкілля подарувала присутнім багато позитивних емоцій і вкотре підтвердила важливість консолідації зусиль заради збереження природи.

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України щиро вдячний керівництву та колективу компанії «Vodafone Україна» за підтримку екологічних ініціатив і вагомий внесок у збагачення й відновлення фіторізноманіття саду та запрошує всіх небайдужих долучатися до природоохоронних проєктів задля збереження зеленої скарбниці України – академічного ботанічного саду (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 28.05).

***

Після Каховської катастрофи: науковці НАН України моделюють майбутнє водної безпеки півдня країни

Чи здатні підземні води компенсувати втрату Каховського водосховища? Як зміниться водозабезпечення півдня України в умовах кліматичних змін? Якими можуть бути наслідки для аграрного сектору, промисловості, екосистем Нижнього Дніпра та економіки регіону?

Відповіді на ці питання шукають науковці Національної академії наук України в межах масштабного міждисциплінарного дослідження наслідків руйнування Каховської ГЕС. Перші результати роботи були представлені 27 травня 2026 р. на черговому засіданні Робочої групи НАН України з аналізу наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС, яку очолює перший віцепрезидент НАН України академік НАН України В. Богданов.

Відкриваючи засідання, науковець наголосив, що руйнування Каховської ГЕС стало не лише масштабною екологічною та гуманітарною катастрофою, а й викликом національного масштабу для систем водозабезпечення, енергетики, промисловості та аграрного сектору. «Наука має не лише оцінити наслідки цієї катастрофи, а й запропонувати інструменти для прийняття відповідальних державних рішень», – наголосив він.

Він також підкреслив, що цей проєкт став прикладом ефективної міждисциплінарної співпраці установ НАН України та Національної академії аграрних наук України. До роботи залучені фахівці у сфері гідрології,

кліматології, гідробіології, геології, економіки та дистанційного зондування Землі, що дає змогу розглядати наслідки руйнування Каховської ГЕС комплексно – від водогосподарського балансу й питного водопостачання до екологічних та економічних наслідків для регіону.

Робота виконується за державним замовленням Міністерства освіти і науки України спільними зусиллями Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, Інституту гідробіології НАН України, Інституту геологічних наук НАН України, Інституту економіки та прогнозування НАН України, Наукового центру аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України та Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України.

У центрі уваги дослідників – не лише доля самого Каховського водосховища. Йдеться про формування наукової основи для майбутніх державних рішень щодо водозабезпечення, розвитку аграрного виробництва, роботи промисловості, функціонування енергетики та збереження екосистем півдня України в умовах війни, післявоєнного відновлення та зміни клімату.

Водна безпека: проблема значно ширша за відновлення однієї греблі

Головні результати першого блоку досліджень представив директор Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України академік НАН України В. Осадчий.

За його словами, втрата Каховського водосховища є не лише екологічною чи гідрологічною проблемою. Наслідки руйнування греблі безпосередньо впливають на водну, продовольчу, енергетичну та економічну безпеку держави. Саме тому дослідження об'єднало фахівців у галузях гідрології, гідрогеології, кліматології, гідробіології, дистанційного зондування Землі, економіки та сучасних інформаційних технологій.

Одним із ключових результатів стали розрахунки водогосподарського балансу для суббасейнів Прип'яті, Десни, Верхнього та Середнього Дніпра. Дослідники проаналізували десятки водогосподарських ділянок та змоделювали сценарії середньої, маловодної і дуже маловодної водності. Результати показали, що за умов дуже маловодних років дефіцит води стає системним і охоплює дедалі більшу частину басейну Дніпра.

Особливо важливим є висновок про те, що проблему Нижнього Дніпра неможливо вирішити лише шляхом інженерного відновлення одного об'єкта – навіть такого масштабного, як Каховське водосховище. Необхідне комплексне управління всім басейном Дніпра з урахуванням режимів роботи каскаду водосховищ, кліматичних змін, реального водоспоживання та екологічних потреб річкової системи.

Для цього науковці розробляють веборієнтовану інформаційно-аналітичну систему “Dnipro-WEB”, яка має стати практичним інструментом для державних органів і водогосподарських організацій. Система дасть можливість працювати зі сценаріями водності, дефіцитами водних ресурсів,

кліматичними прогнозами та оцінювати наслідки різних управлінських рішень.

Важливою складовою дослідження стали й кліматичні проєкції. Науковці сформували ансамбль кліматичних моделей “Euro-CORDEX” високої просторової деталізації та виконали прогностичні розрахунки до кінця XXI ст. Отримані результати свідчать про стійку тенденцію до підвищення температури повітря та зростання ризиків дефіциту опадів у південних регіонах України.

Це означає, що вододефіцит у Нижньому Дніпрі не є лише наслідком руйнування Каховської ГЕС. Руйнування водосховища різко загострило проблему, однак кліматичні зміни роблять її довгостроковою. Саме тому, наголошують дослідники, майбутні рішення мають плануватися на десятиліття вперед.

Окремий блок робіт був присвячений детальному картографуванню території колишнього Каховського водосховища. За допомогою супутникових даних науковці простежили динаміку змін від перших днів після руйнування греблі. Було встановлено, що навіть під час максимального наповнення залишкових водойм об’єм води становив лише близько 12 % від колишнього об’єму водосховища. Висновок дослідників однозначний: залишкові водойми мають важливе екологічне значення, але не можуть виконувати функції регіонального джерела водопостачання.

Не менш показовими стали результати супутникового аналізу землекористування в Херсонській, Запорізькій, Миколаївській та Дніпропетровській областях. Найдраматичніші зміни зафіксовані на Херсонщині. У 2024 р. під окупацією перебувало понад 71 % території області, а втрати площ під окремими сільськогосподарськими культурами сягнули від 71 до 98 %.

Отримані дані свідчать, що навіть у разі відновлення подачі води аграрний сектор не зможе автоматично повернутися до довоєнного стану. Для цього потрібні безпека територій, розмінування, відновлення інфраструктури, інвестиції та впровадження сучасних водоощадних технологій.

Значну увагу вчені приділили й підземним водам. Вперше для семи водогосподарських ділянок суббасейну Нижнього Дніпра було створено ГІС-інтегровані моделі основних водоносних горизонтів та проведено ревізію їхніх ресурсів. Дослідження показало значний потенціал підземних вод для покриття частини потреб регіону, однак їх використання потребує додаткових досліджень, контролю якості та створення науково обґрунтованих схем експлуатації.

Окремо проаналізовано перспективи питного водопостачання. Якщо в Дніпропетровській області проблему вдалося значною мірою стабілізувати завдяки новим водогонам, то для Запорізької області питання залишається складним і потребує подальших рішень. Для Херсонської області одним із ключових резервів можуть стати саме підземні води.

У підсумку дослідники дійшли висновку, що майбутні рішення щодо Каховського водосховища не можуть зводитися до вибору: «відновлювати чи не відновлювати». Насправді йдеться про формування нової водної політики півдня України, яка має враховувати кліматичні ризики, потреби населення, сільського господарства та промисловості, екологічний стік, підземні водні ресурси, енергетичні потреби та економічну вартість кожного сценарію.

Що відбувається на території колишнього водосховища

Про результати супутникового моніторингу території Каховського водосховища та прилеглих регіонів розповіла старша наукова співробітниця Наукового центру аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України кандидат технічних наук О. Томченко.

Науковці здійснюють безперервний аналіз супутникових даних, починаючи з 2023 р. За цей час було оцінено масштаби затоплення населених пунктів та інфраструктури після руйнування греблі, проаналізовано вплив катастрофи на природоохоронні території Нижнього Дніпра, досліджено зміни якості вод у Дніпровсько-Бузькому лимані та акваторії Чорного моря.

Окремий напрям роботи стосується моніторингу стану сільськогосподарських угідь у регіонах, що постраждали внаслідок руйнування Каховської ГЕС. Супутникові спостереження дають можливість не лише фіксувати зміни, а й оцінювати їхню динаміку та прогнозувати подальший розвиток ситуації.

Також дослідники вивчають трансформацію території колишнього водосховища після його осушення. На основі накопичених даних формується прогноз розвитку біофізичних і геоекологічних процесів, які визначатимуть майбутнє цієї території протягом наступних років і десятиліть.

Ще один важливий напрям досліджень представила академік-секретар Відділення наук про Землю НАН України, директор Інституту геологічних наук НАН України академік НАН України С. Шехунова. Її доповідь була присвячена небезпечним геологічним процесам у зоні впливу колишнього Каховського водосховища.

Фахівці інституту створили комплексну базу даних і виконали аналіз територій, схильних до розвитку небезпечних екзогенних геологічних процесів. Зокрема, досліджувалися карстові явища, схилі процеси, підтоплення, просідання лесових ґрунтів та інші ризики, які можуть істотно впливати на подальше господарське освоєння територій.

Для цього застосовувалися сучасні методи просторового аналізу в середовищі ArcGIS. Науковці здійснили ранжування територій за частотою та інтенсивністю прояву різних геологічних процесів, визначили площі потенційного впливу та оцінили роль тектонічних особливостей і рельєфу у їх розвитку.

Особливу увагу приділено впливу різкого зниження рівня води після руйнування дамби на розвиток схилівих процесів та яротворення. У результаті

було створено довгострокову прогнозну модель просторово-часового розвитку ярів у зоні колишнього Каховського водосховища.

Науковці наголошують, що ці моделі мають практичне значення для післявоєнного відновлення територій. Вони можуть використовуватися під час планування інфраструктурних проєктів, оцінки ризиків та підготовки стратегій відбудови відповідно до принципів “Build Back Better” і “Build Back Greener”.

Наступний етап – рекомендації для державних рішень

За підсумками засідання учасники схвалили представлені результати досліджень та підтримали продовження робіт відповідно до затвердженого плану.

На наступних етапах проєкту передбачається завершення розрахунків водогосподарського балансу Нижнього Дніпра, виконання гідрогеологічного моделювання, створення повнофункціональної версії інформаційно-аналітичної системи “Dnipro-WEB”, розроблення альтернативних варіантів питного водопостачання та підготовка науково обґрунтованих рекомендацій щодо доцільності або недоцільності відновлення Каховського водосховища.

Фактично йдеться про першу в Україні комплексну спробу оцінити наслідки руйнування великого водосховища внаслідок воєнних дій та запропонувати наукові рішення для майбутнього одного з найважливіших регіонів країни. Науковці переконані: відповіді на питання, які сьогодні постали після Каховської катастрофи, визначатимуть не лише долю Нижнього Дніпра, а й траєкторію розвитку всього півдня України у наступні десятиліття (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 29.05*).

***

У Львівському академічному музеї відкрилася виставка, присвячена побутовій культурі українських сіл і міст на межі XIX і XX ст.

У Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (Львів, площа Ринок, 10) 21 травня 2026 р. відбулося велелюдне урочисте відкриття постійної експозиції «Побутова культура сіл і міст України в контексті Галичини у вимірі часу». В оригінальному сучасному музейному форматі було, зокрема, представлено останній тематичний розділ «Культура міст та містечок Галичини кінця XIX – початку XX ст.».

У 14-ти залах панорамно розкрито в історичній реконструкції два засадничі світи України – духовно-релігійний та побутової культури традиційного повсякдення, – відтворені через обряди, символіку, народні промисли, ремесла і побут від глибинних пластів сільської ойкумени до предметного світу й життя українських міст і містечок на прикладі насамперед Галичини. Культура містян кінця XIX – початку XX ст. – це культура балансу: між традицією і модерном, між приватним і публічним, між локальним і загальноєвропейським.

З урочистими словами на відкритті експозиції виступили:

- директор Інституту народознавства НАН України академік НАН України С. Павлюк;
- голова Комісії у справах культури та церковного мистецтва Української греко-католицької церкви, директор Музею сакрального мистецтва Львівської архієпархії Української греко-католицької церкви доктор, о. С. Дмитрух;
- голова Наукового товариства імені Шевченка в Україні, директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України академік НАН України Р. Кушнір;
- директор Львівського історичного музею доктор історичних наук Р. Чмелик;
- мистецтвознавець, професор кафедри художнього дерева факультету декоративно-прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв доктор історичних наук Р. Яців;
- художник декоративно-ужиткового мистецтва, професор кафедри історії та теорії мистецтва факультету історії і теорії мистецтв Львівської національної академії мистецтв доктор мистецтвознавства Р. Шмагало;
- директор Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки І. Сварник;
- доцент кафедри богослов'я філософсько-богословського факультету Українського католицького університету доктор соціальних комунікацій М. Перун;
- куратор проєкту, старший науковий співробітник Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України кандидат історичних наук Л. Булгакова.

Модерував захід заступник директора Інституту народознавства НАН України кандидат мистецтвознавства А. Клімашевський.

Завершенням урочистої події стало вручення кураторці проєкту, багатолітній працівниці Інституту народознавства НАН України кандидату історичних наук Л. Булгаковій відзнаки НАН України «За професійні здобутки» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 29.05*).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Триває конкурс на здобуття міжнародної премії L'OREAL-UNESCO 2026 для жінок-науковиць.

Нині триває конкурс на здобуття міжнародної премії L'OREAL-UNESCO 2027 для жінок-науковиць у галузі фізичних наук, математики та інформатики.

Премію присуджують п'ятьом номінанткам із п'яти географічних регіонів ЮНЕСКО: Африки й арабських країн, Азії та Океанії, Європи, Латинської Америки, Північної Америки.

Кожна з п'яťох лауреаток отримає грошову нагороду – 100 тис. євро.

Кандидатки на здобуття премії зобов'язані:

- мати визнання міжнародної наукової спільноти за свої наукові досягнення;
- брати активну участь у наукових дослідженнях;
- працювати не менше п'яти років у галузі фізичних, математичних і комп'ютерних наук (відповідно до переліку в додатку 1 умов до кандидаток наприкінці тексту).

Критерії відбору учасниць конкурсу:

- видатний внесок у загальний розвиток науки;
- вплив робіт кандидатки на поточний стан розвитку відповідної галузі науки (кількість публікацій, цитування, участь у конференціях, наявність патентів тощо);
- визнання кандидатки колегами з відповідної дисципліни через публікації;
- визнання відданості кандидатки освітній діяльності (викладання у закладах вищої освіти, наявність аспірантів тощо) та Цілям сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Право висувати кандидатури на здобуття премії мають:

- керівники університетів або наукових установ;
- члени академій наук або інших національних наукових установ;
- завідувачі кафедр;
- професори;
- лауреатки премії L'OREAL-UNESCO для жінок-науковців за минулі роки.

Умови конкурсу не передбачають самовисування кандидатур і висування на здобуття премії членів родини, а також висування наукових колективів.

Заявки треба подавати лише в електронному вигляді, реєструючись на онлайн-платформі.

Для цього номінантка має зареєструватися, створивши обліковий запис із паролем.

Подані кандидатури на здобуття премії розглядатимуться лише за умови, якщо подання містить:

- коротке обґрунтування щодо вибору кандидатури на присудження премії (200–400 слів) із зазначенням її внеску в розвиток науки у своїй країні;
- стисле викладення (максимум 40 слів) ключових технічних або професійних досягнень кандидатки;

– детальне резюме (CV) (максимум 3 с.) з посиланнями на будь-які наукові соціальні мережі й/або вебсайти кандидатки (наприклад, ResearchGate, ORCID);

– список усіх публікацій кандидатки;

– перелік найзначущіших патентів кандидатки (починаючи з останніх);

– список 10 найважливіших публікацій разом із короткими (до 150 слів) резюме, в яких обґрунтовується значущість публікації, є інформація про кількість посилань на кожну публікацію (крім автопосилань) і про імпакт-фактор кожного журналу;

– від трьох до п'яти рекомендаційних листів видатних учених, які не працювали та не працюють в одних установах із кандидатками.

Увага! Останній термін подання заявок: 30 червня 2026 р.

Інформацію про номінованих кандидаток і осіб, що їх висували, просимо повідомити до Науково-організаційного відділу Президії НАН України на адресу: spns@nas.gov.ua – задля інформування Національної комісії України у справах ЮНЕСКО (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 28.05).

***

Міжнародна наукова конференція та XLII сесія Українського палеонтологічного товариства НАН України «Сучасні палеонтологічні дослідження: теоретичні та прикладні аспекти», присвячені 100-річчю Інституту геологічних наук НАН України (АНОНС).

В Інституті геологічних наук Національної академії наук України (Київ) 25–27 листопада 2026 р. відбудуться Міжнародна наукова конференція та XLII сесія Українського палеонтологічного товариства НАН України «Сучасні палеонтологічні дослідження: теоретичні та прикладні аспекти», присвячені 100-річчю Інституту геологічних наук НАН України.

Організатори: Українське палеонтологічне товариство НАН України та Інститут геологічних наук НАН України.

Місце проведення: Інститут геологічних наук НАН України, вул. О. Гончара, 55-б, Київ, Україна.

Наукові напрями роботи конференції та сесії:

– біорізноманіття палеобіоти (морфологія, систематика, філогенія);

– палеоекологія, тафномія, палеогеографія, палеокліматологія;

– біостратиграфія та стратиграфічна кореляція;

– сучасні напрями та методи досліджень;

– проблемні питання стратиграфії.

Тематика конференції та сесії не обмежується заявленими напрямками, приймаються матеріали палеонтолого-стратиграфічних досліджень різних регіонів.

Формат заходу: змішаний пленарно-дистанційний (демонстрація медіапрезентацій у форматі *.ppt через проєктор у пленарному режимі, ZOOM-конференція). Рекомендована мова презентації *.ppt – англійська.

Форма доповіді: усна.

Робочі мови: українська, англійська.

Реєстрація: для подання заявки необхідно заповнити та надіслати електронну форму.

До початку роботи Міжнародної наукової конференції та XLII сесії Українського палеонтологічного товариства НАН України, присвячених 100-річчю Інституту геологічних наук НАН України, буде видано збірку матеріалів «Сучасні палеонтологічні дослідження: теоретичні та прикладні аспекти».

Фінансові умови участі: організаційний внесок становить 300 грн, аспірантам – безкоштовно.

Важливі дати:

10 жовтня 2026 р. – кінцевий термін подачі матеріалів і заявки на участь у конференції та сесії;

20 листопада 2026 р. – розсилка програми конференції та сесії.

Контакти організаційного комітету: e-mail: paleontolukr@ukr.net
В. Очаковський, вчений секретар і секретар редколегії Українського палеонтологічного товариства НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 28.05).

Наука і влада

Президент України В. Зеленський зустрівся з науковцями і вручив їм державні нагороди до Дня науки в Україні.

Президент України В. Зеленський зустрівся з українськими науковцями та відзначив їх державними нагородами і почесними званнями з нагоди Дня науки в Україні. Серед нагороджених – науковці Національної академії наук України.

Під час зустрічі глава держави подякував ученим за їхню роботу та наголосив на важливості розвитку науки й технологій для безпеки держави, захисту людей і посилення обороноздатності України.

Учасники зустрічі обговорили розвиток сучасних систем ППО та антибалістики, нові технології у космічній галузі, підтримку суспільно важливих наукових проєктів, а також питання фінансування науки.

Президенту також представили розробки українських науковців у сфері оборони та медицини, зокрема безпілотні системи, роботизовані комплекси, засоби РЕБ та новітні медичні технології (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 21.05).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Л. Чуприна, завідувач відділу СІАЗ НБУВ

Аналіз досвіду роботи СІАЗ у контексті глобальних впливів на інформаційний простір

У статті розглядається діяльність Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в умовах сучасних інформаційних викликів. Метою є окреслення комплексу цих викликів, що стоять перед інформаційно-аналітичними структурами бібліотек, пошук шляхів їх подолання та узагальнення досвіду СІАЗ. Автор аналізує глобальні впливи на інформаційний простір: експоненціальне зростання обсягів інформації, інформаційне перевантаження, різноманітність та неструктурованість джерел, швидкоплинність даних і складність їх верифікації. Наголошується на специфічних викликах, пов'язаних з повномасштабною війною Росії проти України: інтенсифікації інформаційної війни, необхідності контрпропаганди, зростанні ролі соцмереж як каналу інформації та дезінформації, зміні характеру новин і тематики контенту. Представлено досвід роботи СІАЗ у кризових умовах, обґрунтовується стратегія СІАЗ, спрямована на подолання викликів через інтенсивний шлях розвитку: упровадження технологічних інновацій, автоматизацію процесів і підвищення фахового рівня співробітників (медіаграмотність, критичне мислення, навички фактчекінгу, робота із ШІ). Підкреслюється важливість адаптації, гнучкості, дистанційних форм роботи та розвитку партнерств. Робиться висновок про зростання ролі інформаційно-аналітичних структур бібліотек у забезпеченні об'єктивною інформацією органів влади та суспільства. Ефективність їхньої роботи залежить від здатності адаптуватися до мінливого інформаційного середовища шляхом поєднання технологічної грамотності, критичного мислення та стратегічного бачення. Отримані результати можуть бути корисними для науковців, фахівців у сфері інформаційних технологій, а також державних і комерційних структур, що працюють з великими обсягами інформації.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, СІАЗ, НБУВ, зростання обсягів інформації, дезінформація, боти, інформаційні виклики, медіаграмотність.

Вступ. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) – структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, створений у 1992 р. для вдосконалення інформаційно-аналітичного обслуговування державних та громадських інститутів України, моніторингу й опрацювання інформаційних потоків, введення в суспільний обіг матеріалів фондів НБУВ. Стратегічним напрямом наукової діяльності СІАЗ є дослідження ролі інформаційно-аналітичних структур бібліотек у системі соціальних комунікацій, електронних інформаційних технологій у бібліотечній сфері, функціонування національних бібліотек як важливих елементів інформаційного ресурсу для зміцнення інформаційного суверенітету України. Служба здійснює аналіз інформації з відкритих джерел для підготовки інформаційно-аналітичної та аналітико-прогнозної продукції відповідно до запитів і потреб різних груп користувачів. СІАЗ входить до

складу Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ разом з Фондом Президентів України та Національною юридичною бібліотекою. Сайт Центру досліджень соціальних комунікацій: <https://nbuviar.gov.ua>.

Дослідження інформаційних викликів останніх років розгортається в межах трьох напрямів:

1. Аналіз цифрового шуму та інформаційного перевантаження: сучасні роботи, наприклад Zuboff (2022) [1], розглядають цифрове середовище як середовище надлишкової комунікації, де інтерпретація сигналу ускладнюється через інформаційний шум, згенерований автоматизованими системами.

2. Дослідження дезінформації, бот-мереж і гібридних загроз: Henley (2023)², Internews (2024), звіти Оксфордського інституту інтернету вказують на еволюцію цифрових маніпуляцій, зокрема залучення генеративного ШІ до створення фейкових новин і впливу на громадську думку.

3. Адаптація публічних інституцій до нових умов інформаційного середовища: у публікаціях Gasser & Almeida (2022) [2], European Parliamentary Research Service (2023), а також світових бібліотечних організацій (IFLA, 2024) відображено тенденції цифрової трансформації установ, які змушені оперативно реагувати на зміни інформаційної поведінки користувачів. В українському контексті тема вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема роботи аналітичних структур бібліотек, широкопредставлена в науковій літературі. Цю проблематику досліджували науковці В. Бондаренко, В. Варенко, В. Горовий, Г. Гордукалова, Т. Гранчак, І. Давидова, О. Желай, М. Закіров, В. Ільганаєва, О. Кобелев, І. Кузнецов, Ю. Курносів, П. Конотопов, В. Пархоменко, Ю. Половинчак, Н. Сляднева та ін. Водночас швидкі зміни в інформаційному просторі, зумовлені як глобалізаційними інформаційними, технологічними впливами, так й особливостями ситуації в Україні в умовах війни, актуалізують необхідність аналізу, узагальнень та уточнень завдань, які постають перед службою. СІАЗ у нинішніх умовах стикається з рядом викликів (інституційні, організаційні, технологічні, кадрові, професійні, політичні, управлінські, етичні, соціальні), що можуть впливати на її ефективність і потребують постійного вдосконалення діяльності.

Мета статті – окреслити комплекс інформаційних викликів, що постають у сучасних умовах перед інформаційно-аналітичними структурами бібліотек, для пошуку оптимальних шляхів їх подолання,

---

² Henley J. 85 % of people worry about online disinformation, global survey finds. *The Guardian*. 2023. 7 Nov. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2023/nov/07/85-of-people-worry-about-online-disinformation-global-survey-finds> (Last accessed: 05.04.2025).

узагальнення досвіду роботи СІАЗ за окремими напрямками, обґрунтування моделі стратегічної адаптації аналітичних структур бібліотек. Стаття пропонує концептуальну рамку інтеграції технологій, когнітивних навичок та організаційної гнучкості. Використовуючи синтетичний підхід: критичний аналіз джерел, кейс-аналіз практик СІАЗ, концептуальне моделювання й такі загальнонаукові методи дослідження, як спостереження, опис, аналіз, синтез, узагальнення, розглянемо найактуальніші і з цих проблем. Насамперед ті, що зумовлені глобалізаційними впливами на український інформаційний простір.

Основна частина. *Зростання обсягів інформації.* Швидкий розвиток цифрових технологій зумовив експоненціальне зростання обсягів інформації, яку необхідно обробляти та аналізувати. Прогнозується, що загальний обсяг даних, створених, зібраних, скопійованих і спожитих у всьому світі, до 2028 р. зросте до понад 394 зетабайт [3].

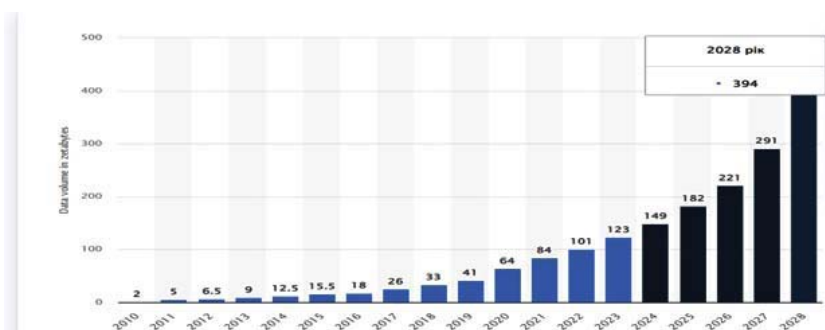

Рис. 1. Прогноз зростання обсягів інформації до 2028 р.

У 2024 р., порівняно з минулим роком, глобальний інтернет-трафік зріс на 17,2 %, трафік в Україні – на 1,8 %, трафік Starlink в Україні збільшився у 2,8 раза [4].

Джерело: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created>.

Рис. 2. Трафік Starlink в Україні у 2024 р.

Джерело: <https://blog.cloudflare.com/radar-2024-year-in-review>.

Слід зауважити, що зберігається лише невеликий відсоток цих новостворених даних, наприклад лише 2 % даних, створених і спожитих у

2020 р., було збережено до 2021 р. Це один аспект проблеми, інший – який відсоток із цих даних є суспільно значущим, релевантним, корисним і важливим. У цьому зв'язку генеральний директор Seagate Д. Мослі наголошує на важливості для підприємств, установ, корпоративних користувачів даними створення надійної цифрової стратегії, оскільки «технології обробки даних стають центральними для підвищення продуктивності, монетизації даних і створення цінності» [5]. Із цим висновком важко не погодитися, адже зростання обсягів інформації значно ускладнює роботу інформаційних аналітиків з кількох основних причин.

Інформаційне перевантаження. Велика кількість даних може ускладнити виділення ключових фактів і тенденцій. Аналітики витрачають більше часу на сортування та фільтрацію даних. Необхідне оперативне ухвалення рішень на основі аналізу великих обсягів даних, що потребує автоматизації процесів обробки інформації.

Різноманітність джерел. Інформація надходить з різних вітчизняних та зарубіжних джерел, у різних форматах (соцмережі, новинні ресурси, звіти, наукові статті), що ускладнює процес її верифікації й узагальнення. Її обробка потребує інтеграції даних у єдину аналітичну базу.

Проблеми структурування даних. Більшість інформації (наприклад, із соцмереж або відео) є неструктурованою. Її обробка потребує спеціальних алгоритмів, що ускладнює аналіз.

Швидкоплинність інформації. Інформація швидко застаріває, особливо в динамічних сферах (економіка, політика, технології). Це змушує аналітиків працювати в умовах постійного оновлення даних.

Складність перевірки достовірності. Зростає ризик поширення фейкових новин та недостовірної інформації. Аналітики повинні витрачати більше часу на верифікацію джерел.

Теорія «мертвого інтернету» припускає, що значна частина контенту в інтернеті створюється не реальними людьми, а автоматизованими системами, ботами або алгоритмами з метою маніпулювання політичними та споживацькими настроями тощо. Якщо розглянути цю проблему без конспірологічного та популістського підтексту, її вплив на роботу інформаційних аналітиків є значним унаслідок ряду аспектів.

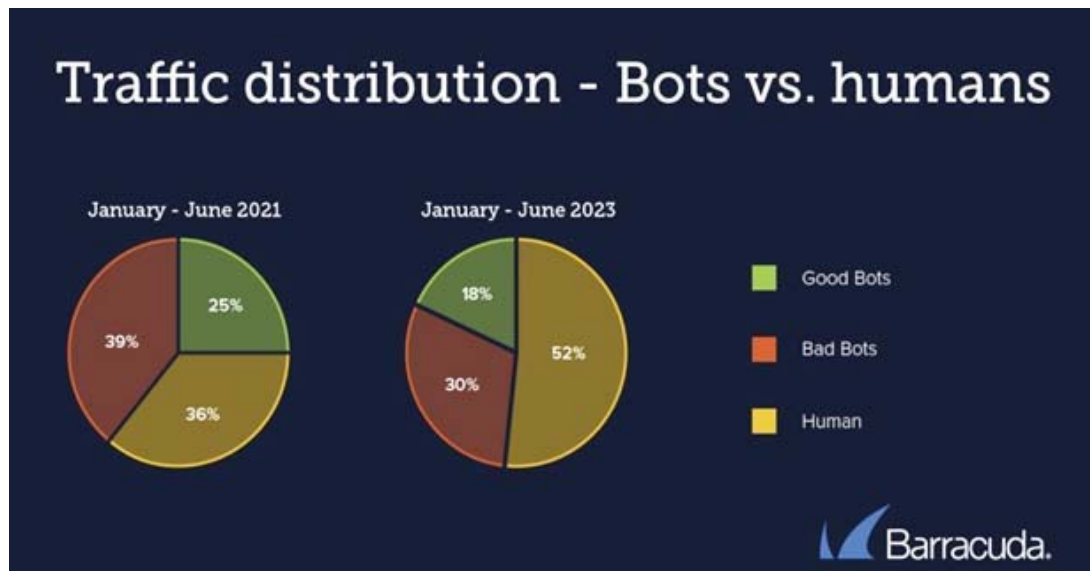

Рис. 3. Розподіл світового трафіку (боти/люди).
 Джерело: <https://blog.barracuda.com/2023/10/18/threat-spotlight-bad-bot-traffic-changing>.

За даними досліджень [6], із січня до червня 2023 р. боти становили майже 50 % інтернет-трафіку, а «погані» боти – 30 % трафіку. Більшість шкідливого бот-трафіку надходить із двох великих публічних хмар: AWS та Azure, що зміщує географічні дані в бік Північної Америки. Автоматично згенерований контент (включно з новинами, соціальними постами, коментарями) може становити від 15 до 25 % від загальної кількості контенту в інтернеті. На великих платформах, таких як Twitter (X), за оцінками, 5–15 % облікових записів – це боти. У країнах з більш розвинутою цифровою інфраструктурою (США, Китай, Індія) частка автоматизованого трафіку зазвичай вища через активне використання ботів для комерції, досліджень і пропаганди. У країнах із жорстким контролем інформації боти часто використовуються для цензури або дезінформації. За даними Оксфордського інституту інтернету, понад 70 країн використовують ботів для маніпуляцій в інформаційному просторі. «Маніпулюючи емоціями та поширюючи цілеспрямовану неправдиву інформацію (...), боти підривають суспільну довіру, ускладнюючи виборцям можливість відрізнити факти від вигадки до, під час і, ймовірно, після виборів» [7]. Згідно з опитуванням ЮНЕСКО, проведеним у 16 країнах, 85 % респондентів висловили занепокоєння щодо впливу дезінформації, а 87 % вважають, що вона серйозно впливає на національне політичне життя і вибори. Більшість опитаних (68 %) вважають, що фейкові новини найбільш поширені в соціальних мережах³. У щорічному дослідженні USAID-Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 році» зазначено, що 83 %

³ Там само.

респондентів знають про існування неправдивих матеріалів в інформаційному просторі, а 72 % вважають, що можуть їх розпізнати. При цьому 47 % аудиторії вважають дезінформацію актуальною проблемою, що свідчить про зростання обізнаності порівняно з попередніми роками ⁴.

Отже, значна частина інформації, що поширюється у світі, може бути маніпулятивною або неправдивою. Це становить проблему для аналітиків, насамперед тому, що велика кількість автоматично згенерованого контенту збільшує обсяги шуму, ускладнює пошук корисної та релевантної інформації. Аналітикам доводиться витратити більше часу на відсів неважливих даних. Збільшується ризик спотворення аналітики. Фальшивий контент може викривляти результати аналізу, створюючи хибне уявлення про суспільні настрої, ринкові тенденції. Також ускладнюється аналіз громадської думки. Боти часто використовуються для маніпуляції громадською думкою в соціальних мережах або на форумах. ШІ значно посилюють можливості різних агентів (корпорацій, урядів та ін.) формувати інформаційні потоки з метою зміни настроїв населення, політичних уподобань тощо. Нині факти дедалі частіше підмінюються вірусними нарративами та маніпуляціями. Якщо аналітики не враховують цього феномена, вони можуть несвідомо працювати в інтересах певних груп, поширюючи вигідні для них інтерпретації подій. Аналітикам складно відокремити реальні реакції від автоматизованих, що може призводити до неправильних висновків. Автоматично створений контент часто поширюється без чіткої прив'язки до авторитетних джерел, що збільшує ризик роботи з ненадійною інформацією. Аналітики змушені використовувати складніші інструменти для виявлення ботів і фейкового контенту. Наприклад, технології розпізнавання шаблонів поведінки ботів або аналіз аномалій у даних.

Також слід звернути увагу на тенденцію в сучасному світі, яка ще потребує додаткових досліджень, але вже нині проявляється в тому, що значна частина молодого населення черпає знання і формує світогляд не стільки з освітньої сфери, скільки з медійної (якій властива надмірна комерціалізація, сенсаційність, ажіотажність у подачі матеріалів тощо) [8].

Такий зсув у джерелах отримання знань та формування картини світу має ряд ризиків. Насамперед деформація уявлень про реальність: медіа можуть подавати інформацію спрощено, емоційно забарвлено або викривлено, що формує поверхневе чи хибне розуміння подій і явищ. Фрагментарність знань – медіа часто дають уривчасту інформацію, без системності та логічного зв'язку, що заважає формуванню глибокого й

---

⁴ Поліковська Ю. 47 % громадян вважають дезінформацію актуальною проблемою, – дослідження USAID-Internews. *Детектор медіа*. 2024. 7 листоп. URL: https://ms.detector.media/onlain-media/post/36650/2024-11-07-47-gromadyan-vvazhayut-dezinformatsiyu-aktualnoyu-problemoyu-doslidzhennya-usaid-internews/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 31.03.2025).

аналітичного мислення. Алгоритми соцмереж підлаштовують контент під уподобання користувача, що створює ефект «інформаційної бульбашки», обмежує доступ до альтернативних точок зору й критичного аналізу інформації. Зміщення акценту з критичного мислення – багато молодих людей більше довіряють емоційним і вірусним меседжам, ніж логічному аналізу та аргументам, що ускладнює формування незалежного світогляду і веде до зниження авторитету традиційної науки та освіти. Популярність блогерів, інфлюенсерів і конспірологів може підривати довіру до наукових знань, експертної думки та перевірених джерел. Це призводить до відсутності системного мислення, значних прогалин у знаннях (і підвищує ризик впливу популізму й конспірології на політичні процеси).

Крім глобальних впливів, з початком воєнної агресії Росії проти України інформаційний простір України зазнає кардинальних змін. Війна не лише змінила контент, а й методи його поширення, також роль інформаційно-аналітичних структур. Основні зміни в інформаційному просторі України характеризуються інтенсифікацією інформаційної війни. Росія значно активізувала свої зусилля з дезінформації, пропаганди та поширення фейкових новин. Мета – посіяти паніку, деморалізувати українське суспільство та дискредитувати Україну на міжнародній арені.

Україна, у свою чергу, активізувала контрпропаганду, зосереджуючись на висвітленні правдивої інформації про події, мобілізації підтримки та боротьбі з російською дезінформацією. Соціальні мережі стали ключовим каналом поширення інформації, як офіційної, так і неофіційної. Вони використовуються для оперативного інформування про події, координації дій, збору допомоги та поширення важливих повідомлень. Також стали головним майданчиком для інформаційних атак. Змінився характер новин. Вони стали більш оперативними, емоційними та часто містять неперевірену інформацію. З'явилося багато нових джерел інформації, зокрема телеграм-канали, блоги і волонтерські ініціативи. Збільшився обсяг інформації, що надходить від громадян, які стали безпосередніми свідками подій. Безумовно, змінилося тематичне наповнення контенту: в інформаційному просторі превалює інформація про воєнні дії, обстріли, міжнародну підтримку, волонтерську діяльність, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій тощо.

Практика роботи СІАЗ у кризових ситуаціях (пандемія, війна) свідчить, що серед пріоритетних мають бути такі напрями роботи, як використання акумульованої бібліотеками інформації в інтересах стратегічних комунікацій, протидія ворожим інформаційно-психологічним спеціальним операціям в інформаційному просторі України, популяризація в українському суспільстві досягнень науки в підвищенні обороноздатності країни, організація дистанційної роботи та дистанційного обслуговування користувачів. Саме в

інтересах стратегічних комунікацій започатковано на замовлення РНБО України масштабний інформаційно-аналітичний онлайн-проект «Події. Персона: регіональний зріз» з використанням хмарних сервісів Google, Microsoft, Mega, відеоконференцій у Google Meet, телефонних чатів у Viber та інших технологій дистанційної роботи, методика якої була адаптована до практичних потреб замовника і виконавців проекту. З метою аналізу тижневого масиву регіональної електронної інформації щодо ризиків і загроз національній безпеці країни щоденно відстежувалася ситуація у 28 суб'єктах інформаційного поля (в областях України та тимчасово окупованих територіях), здійснювалися відбір, аналіз, систематизація й рейтингування за медійним впливом повідомлень з регіональної проблематики. Щотижня складався рейтинг у кожному із суб'єктів медійних персон регіонального й національного рівня. Також у межах цього проекту здійснювався моніторинг присутності в інформаційному просторі областей 20 політичних партій та їх рейтингування за кількістю повідомлень у ЗМІ: «Політичні партії. Згадуваність у ЗМІ». Кінцеві аналітичні дані за тиждень візуалізувалися ілюстративними матеріалами (таблиці, діаграми, рейтинги). Замовник отримував доступ до даних у сервісі Google Sheets у режимі онлайн, а також йому надсилався підсумковий щотижневий аналітичний звіт.

Особливі умови воєнного часу змістили акценти в тематиці наукових досліджень співробітників СІАЗ. Одним з напрямів наукових розвідок стало вивчення інформаційних можливостей використання бібліотечними установами електронної інформації під час організації допомоги громадянам України в боротьбі зі стресами, зумовленими війною в Україні. Було започатковано підготовку та випуск інформаційно-аналітичного бюлетеня «Інформаційні можливості подолання стресу», основним критерієм підбору матеріалів якого стала практична цінність для постраждалого населення. У рубриці «Аналітика» представлено публікації науковців СІАЗ. Також створено базу довідкових матеріалів для осіб, що потребують психологічної реабілітації, зокрема за такими темами: а) Ознаки і причини стресу, класифікація; б) Законодавча база, органи державної влади, методика, протоколи; в) Центри психологічної допомоги в Україні; г) Психологічна допомога українцям за кордоном. Доступ користувачам до бази довідкових матеріалів надано через Google-диск. Матеріали бюлетеня надсилалися, зокрема, у міжвідомчу координаційну раду між МОЗ та іншими міністерствами щодо створення Програми з надання психологічної допомоги постраждалим від війни в Україні, також випуски розсилалися на електронні адреси обласних військових адміністрацій та інших користувачів.

В аналітичному фокусі інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі» – протидія ворожій дезінформації,

найактуальніші події в економічній, політичній та соціальних сферах України в умовах воєнного часу, проблеми розвитку місцевого самоврядування й ефективності державотворчого процесу в Україні. Електронна версія журналу надсилається в обласні, міські, регіональні адміністрації для використання в оперативному інформуванні громадян.

Важливе значення в нинішніх умовах має популяризація наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, спрямованої на підвищення обороноздатності та безпеки країни. «Зокрема, прикладом ефективної діяльності, спрямованої на утвердження в суспільстві авторитету науки, пропаганду досягнень українських вчених в різних галузях, є досвід з видання випуску інформаційно-аналітичного бюлетеня “Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс”» [9]. З метою надання суспільству неупередженої, обґрунтованої інформації про перебіг реформування української науки, її внесок у підвищення обороноздатності країни, вітчизняний та зарубіжний досвід наукової діяльності, для інформування Президії НАН України про актуальні проблеми наукової спільноти, теми суспільного обговорення в засобах масової інформації бюлетень представлено широкому колу користувачів (серед яких органи державної влади, громадські організації, користувачі офіційного сайту Верховної Ради, порталу НАН України, порталу НБУВ, сайту Центру досліджень соціальних комунікацій та ін.). Науковцями СІАЗ у рубриках «Аналітичний погляд», «Наука – для обороноздатності країни», «Бібліотека в науковому процесі», «Наукова комунікація» публікуються аналітичні довідки, огляди та наукові статті.

Одним із критеріїв оцінювання ефективності діяльності СІАЗ є постійний зворотний зв'язок із замовниками та користувачами інформаційно-аналітичної продукції й послуг (1 тис. 198 електронних адрес абонентів). Комунікація (листування, опитування, телефонна розмова) може відбуватися з ініціативи користувачів або у відповідь на запити СІАЗ [11, с. 126–131].

Реагуючи на сучасні інформаційні виклики, СІАЗ зміщує акценти не лише в напрямках роботи, а і в організації виробничого процесу. Проблеми, пов'язані із збільшенням кількості інформації, необхідністю розпізнавання фейків, маніпуляцій, створених за допомогою штучного інтелекту, тобто зі зростанням обсягів роботи, мають як мінімум два шляхи вирішення. Перший, екстенсивний, – це збільшення кількості працівників, ресурсів для ручного відбору інформації, її обробки. Недоліки: обмеження штатним розписом, фінансуванням, необхідністю підготувати додаткові кадри. Не ставлячи за мету в межах цієї статті досліджувати сучасну підготовку кадрів для інформаційно-аналітичної діяльності, зауважимо, що в Україні за останнє десятиліття значно збільшилася кількість закладів вищої освіти, які готують фахівців за цією спеціальністю. Утім з ряду причин, зокрема непривабливість

бібліотечних зарплат, ці дипломовані фахівці не поповнюють ряди СІАЗ. Молоді фахівці часто мігрують до приватного сектору або за кордон через вищі зарплати та кращі умови.

Другий шлях, яким іде СІАЗ, – використовувати технологічні інновації та підвищувати фаховий рівень працівників з метою автоматизації процесів, підвищувати медіаграмотність і критичне мислення аналітиків. Використання таких доступних й ефективних технологічних рішень, як хмарні сервіси, мобільні застосунки, месенджери, програми штучного інтелекту, різноманітні онлайн-сервіси та інформаційні ресурси відкритого доступу, дають змогу підвищити продуктивність аналітиків, організувати в умовах війни дистанційну роботу колективу, розосередивши працівників, і забезпечити дистанційне обслуговування замовників.

Автоматизація відбору інформації – одне з головних завдань аналітичної структури. СІАЗ на початку 2000-х років мав досвід роботи з програмами автоматизованого моніторингу інформації (тогочасні програми видавали доволі багато інформаційного шуму). У 2024 р. відділ оперативної інформації СІАЗ розпочав тестування програм на базі штучного інтелекту з метою адаптації їх до своїх потреб. Слід констатувати, що використання ШІ під час роботи з текстами дає значні переваги, підвищує продуктивність та ефективність роботи аналітика. Уже на цьому етапі значно підвищує продуктивність роботи аналітика використання автоматизованих систем аналізу великих даних, зокрема ШІ-інструментів з повноцінною підтримкою української мови, для аналізу, обробки текстів, створення резюме чи пошуку потрібних тез (ChatGPT, Hugging Face, Lang-uk або Voyant Tools). TurboScribe, наприклад, перетворює відео чи аудіо в текст. Водночас великі мовні моделі на кшталт GPT і Google Gemini на цьому етапі мало пристосовані до автоматизації моніторингу інтернет-видань. За останніми даними, вісім найпопулярніших інструментів ШІ помиляються про джерела новин у шести з 10 випадків⁵. Програми, здатні автоматизувати збір, обробку та аналіз даних, а також ідентифікувати потенційно фейкові матеріали поки що «залишаються здебільшого повністю або в розширеному функціоналі доступні лише за корпоративною підпискою або за плату» [10]. Утім, на думку автора, з огляду на темпи розвитку ШІ та розширення його можливостей, така ситуація буде доволі швидко змінюватися. Чи замінить штучний інтелект людину? Певно, не скоро. Але людей, які не вміють працювати із ШІ, замінять ті, що вміють. Тому вихід у підвищенні рівня кваліфікації, опанування доступними

---

⁵ Зінченко М. Штучний інтелект помиляється про джерела новин у 6 з 10 випадків, – дослідження. *Детектор медіа*. 2025. 17 берез. URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/37670/2025-03-17-shtuchnyu-intelekt-pomylyaietsya-pro-dzherela-novyn-u-6-z-10-vypadkiv-doslidzhennya> (дата звернення: 31.03.2025).

новими технологіями та знаннями. «Сучасний аналітик повинен володіти як технічними, так і м'якими професійними навичками, постійно працювати над їх удосконаленням» [11, с. 132]. Зокрема, важливо розвивати в аналітика (шляхом індивідуальної та колективної роботи) навички критичного мислення, здатність оцінювати джерела інформації, їхню надійність і мотиви, розрізняти маніпуляції, емоційно забарвлену інформацію та когнітивні упередження. Необхідно вміти перевіряти джерела, використовувати інструменти фактчекінгу та розпізнавати фейкові новини, ідентифікувати інформаційні атаки і ворожі наративи. Тут у нагоді аналітику стануть платформи для відстеження ботів та мереж дезінформації (Botometer, Ноаху тощо). У відповідь на експансію фейкового контенту СІАЗ розширив фактчекінгові практики, зокрема запровадив інструменти OSINT для перевірки джерел. Розроблено і впроваджено модель верифікації трьох рівнів: джерело – канал поширення – соціальний контекст.

З огляду на зростання впливу мультимедійної складової на формування світоглядної позиції значної частини населення в СІАЗ дедалі більшу увагу приділяють візуалізації аналітичних матеріалів, використанню мультимедійних форматів, нестандартних підходів тощо.

У СІАЗ важливого значення надають постійному навчанню співробітників та їх участі у вебінарах, семінарах, конференціях, курсах для підвищення медіаграмотності, фахового рівня. Серед іншого використовуються такі платформи, як Clarivate, Prometheus, EdEra, науково-організаційні заходи українських наукових, освітніх установ тощо.

Дистанційні форми й методи роботи в СІАЗ розглядають як реагування на сучасні виклики, «об'єктивний етап розвитку цифрового суспільства, створення умов для ефективної роботи співробітників, додаткових важелів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності, переходу до онлайн-сервісів» [11, с. 121].

Рис. 4. Модель верифікації інформації трьох рівнів.

Вочевидь, осмислення набутого досвіду роботи в кризові періоди та впровадження його в практичну діяльність «посилить адаптивну спроможність бібліотечних аналітичних та дослідницьких структур працювати у кризові періоди та якісно й безперервно забезпечувати представників органів державної влади та широку аудиторію користувачів своєчасною, збалансованою, вичерпною й незалежною інформацією, затребуваність у якій зростає в складні часи» [12].

Узагальнюючи, є підстави констатувати, що в умовах інформаційного перевантаження, збільшення обсягів маніпулятивного контенту, інтенсифікації інформаційної війни роль інформаційно-аналітичних структур, зокрема СІАЗ, зростає та набуває важливого значення для забезпечення об'єктивної й оперативної інформаційно-аналітичної підтримки органів державної влади та інформування населення. Практика роботи СІАЗ демонструє, що своєчасне виявлення й усвідомлення основних проблем і тенденцій в інформаційному інтернет-середовищі дає змогу так організувати виробничий процес, щоб забезпечувати належний рівень його ефективності. Реагуючи на інформаційні виклики, СІАЗ адаптує до них свою стратегію діяльності, фокусуючись, зокрема, на таких напрямках:

– упровадження доступних інтелектуальних систем аналізу великих масивів даних. Пошук шляхів подальшої автоматизації процесів відбору,

класифікації та зберігання інформації;

– використання алгоритмів штучного інтелекту для виявлення фейків і пропаганди;

– розширення систем моніторингу інформаційних загроз. Використання інструментів OSINT (Open Source Intelligence) для аналізу джерел;

– оптимізація методів та інструментів моніторингу й обробки інформації для зменшення часу на підготовку аналітичних продуктів;

– гнучкість та адаптація інформаційної поведінки у воєнний і кризовий час. Підвищення медіаграмотності, критичного мислення, фахового рівня аналітиків, співпраця із цих питань з підрозділами НБУВ, інших бібліотечних, наукових, освітніх установ;

– удосконалення дистанційної роботи й дистанційного обслуговування користувачів;

– підготовка оперативних аналітичних матеріалів для урядових структур і громадськості. Розвиток партнерських проєктів з державними та науковими установами.

Таким чином, у СІАЗ упроваджується стратегічна трикомпонентна модель адаптації до інформаційних викликів:

1. Технологічна інтеграція – автоматизація моніторингу, хмарні сервіси, підтримка ШІ-рішень, використання OSINT.

2. Когнітивна стійкість – розвиток критичного мислення, фактчекінгу, робота з інформаційними упередженнями.

3. Організаційна гнучкість – децентралізована робота, дистанційне обслуговування, партнерство з іншими аналітичними структурами.

Сучасний аналітик має поєднувати технологічну та медіаграмотність із критичним мисленням і стратегічним баченням, щоб ефективно працювати в умовах зростаючих інформаційних навантажень. Без цих заходів інформаційно-аналітична діяльність ризикує втратити об'єктивність, що може мати серйозні наслідки для ухвалення рішень у політиці, економіці, безпеці та інших сферах.

Список використаних джерел

1. Zuboff S. Surveillance Capitalism or Democracy? The Death Match of Institutional Orders and the Politics of Knowledge in Our Information Civilization. *Organization Theory*. 2022. Vol. 3. No. 3. <https://doi.org/10.1177/26317877221129290>

2. Gasser U., Almeida V. Futures of Digital Governance. Association for Computing Machinery, 2022. <https://doi.org/10.1145/347750>

3. Taylor P. Amount of data created, consumed, and stored 2010-2023, with

forecasts to 2028. *statista*. 2024. 21 Nov. URL: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created> (Last accessed: 07.04.2025).

4. Belson D. Cloudflare 2024 Year in Review. *Cloudflare*. 2024. 12 Sept. URL: <https://blog.cloudflare.com/radar-2024-year-in-review> (Last accessed: 07.04.2025).

5. Data Age 2025: the datasphere and data-readiness from edge to core. *I-SCOOP*. URL: <https://www.i-scoop.eu/big-data-action-value-context/data-age-2025-datasphere> (Last accessed: 07.04.2025).

6. Richabadas T. Threat Spotlight: How bad bot traffic is changing. *Barracuda*. 2023. 18 Oct. URL: <https://blog.barracuda.com/2023/10/18/threat-spotlight-bad-bot-traffic-changing> (Last accessed: 07.04.2025).

7. Bozkurt B., Diara J. Townes and Linda Li. Election Interference: How tech, race, and disinformation can influence the U.S. *oii.ox.ac.uk*. 2024. 31 Oct. URL: <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/election-interference-how-tech-race-and-disinformation-can-influence-the-us-elections> (Last accessed: 07.04.2025).

8. Як змінилося медіаспоживання в Україні у 2024? *Gradus.app*. URL: https://gradus.app/uk/open-reports/changes-media-consumption-ukraine-2024/?utm_source= (дата звернення: 31.03.2025).

9. Натаров О. Популяризація науки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: роль наукових бібліотек. *Věda a perspektivy*. 2024. Вип. 4 (35). С. 451–463. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4\(35\)-451-463](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4(35)-451-463)

10. Чуприна Л. Практичні аспекти використання програм штучного інтелекту в аналітичній роботі відділу. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 71. С. 304–316. <https://doi.org/10.15407/np.71.304>

11. Ресурси наукових бібліотек як складова інформаційної основи сучасного національного розвитку : [монографія] / В. Горовий, С. Горова, М. Закіров [та ін.] ; відп. ред. І. Мищак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2024. 220 с.

12. Желай О. Діяльність аналітичних та дослідницьких структур провідних бібліотек світу в кризові періоди: СІАЗ, СРР, RLRB та інші. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. № 69. С. 228–245.